

Banca Națională a României

Restitutio

nr.1

octombrie 2001

Cuvânt înainte

După anul 1990, Banca Națională a României și-a reluat acțiunile firești în peisajul economic și cultural românesc, acordând importanța cuvenită preocupărilor tradiționale pentru promovarea valorilor științifice naționale. Inițiativele recente ale băncii centrale în această direcție au condus la ideea alcătuirii monografiilor unora dintre cei mai reprezentativi economiști români din perioada modernă și contemporană.

*Istoria unei științe este făcută de marile personalități care i-au marcat traiectoria, iar teoria și practica economică românească au avut parte de astfel de personalități de anvergură, a căror operă rezistă cu succes la proba timpului. Ciclul **Restitutio** este menit să evoce ideile economice, sociale și politice ale marilor economiști ai țării noastre, în contextul epocii în care și-au desfășurat activitatea. În acest demers, efortul de reîmprospătare a memoriei se va îmbina cu preocuparea de a valorifica în mod creator prețioasa zestre pe care ne-au lăsat-o acești adevărați corifei ai gândirii economice românești.*

Inițierea acestui ciclu reprezintă un nou pas pe care Banca Națională a României dorește să-l facă în

direcția promovării și sprijinirii dezbaterilor științifice, într-un cadru de profundă erudiție și spirit novator.

Sperăm că astfel vom oferi tuturor celor interesați de evoluția gândirii economice românești posibilitatea de a cunoaște noi fațete ale operei și biografiei marilor noștri economiști și că, totodată, vom trezi interesul unui public cât mai larg pentru studierea și reconsiderarea unor contribuții teoretice și practice peste care ar fi nedrept să se aștearnă uitarea.

*Lucrarea de față, care deschide ciclul **Restitutio**, este consacrată punerii în lumină a operei teoretice și activității academicianului Victor Slăvescu, personalitate prestigioasă a elitei intelectuale românești din perioada interbelică, a cărei contribuție la dezvoltarea economiei românești este una dintre cele mai importante.*

Mugur Isărescu
Guvernatorul BNR

ISSN 1582- 7550

Notă

*Lucrarea a fost realizată sub coordonarea
prof. dr. Mugur Isărescu,
membru corespondent al Academiei Române,
de un colectiv format din:*

Surica Rosentuler

Wilhelm Salater

Ovidiu Slăvoiu

Sabina Marițiu

Tehnoredactarea a fost realizată de Direcția Studii și Publicații

Viata și opera
lui Victor Slăvescu

Cuprins

În loc de prefață	7
I. Repere biografice	8
II. Concepția lui Victor Slăvescu privind dezvoltarea economică a României	13
II.1. Situația economică a României după primul război mondial	13
II.2. Problema agrară	15
II.3. O soluție pentru agricultori – cooperarea	18
II.4. Rolul capitalului autohton	19
II.5. Industria românească în pas cu modernitatea.....	23
II.6. Criza economică interbelică - soluții pentru România	25
III. Sistemul bancar în viziunea lui Victor Slăvescu	29
IV. Activitatea ministerială	47
V. Preocupări privind studiul istoriei gândirii economice	64
VI. Personalitatea lui Victor Slăvescu	74

În loc de prefață

*La 110 ani de la nașterea reputatului economist, politician și om de cultură **Victor Slăvescu**, Banca Națională a României încearcă să redescopere traseul pe care acesta l-a parcurs pe tărâmul finanțelor și băncilor, al vieții agricole și industriale a României interbelice, aducând în lumină și trăsături ale personalității sale, care vădesc verticalitate, ambiție, erudiție și patriotism.*

*Demersul nostru este cu atât mai justificat cu cât Victor Slăvescu a fost legat de destinul Băncii Naționale a României. Ales inițial de Adunarea generală ordinară a acționarilor BNR, în 1936, în funcția de administrator, pe care nu a putut-o onora ca urmare a numirii sale ca președinte al Uniunii Generale a Industriașilor din România, Victor Slăvescu a revenit la Banca Națională, ca membru al Consiliului de administrație în perioada 1945 – 1946. **“Este pentru mine o mare satisfacție că fac parte din această instituție, în care aș dori să-mi termin cariera”** – astfel își încheia Victor Slăvescu alocuțiunea la numirea ca administrator al băncii de emisiune.*

Lucrarea de față continuă omagiul adus lui Victor Slăvescu în cadrul Academiei Române în luna iunie a acestui an și deschide un amplu proces de reeditare a celor mai reprezentative lucrări ale reputatului economist, proces în care Banca Națională se va implica pe deplin, cu toată dăruirea și considerația impuse de personalitatea și opera unuia dintre promotorii sistemului bancar românesc.

Astfel înțelege Banca Națională să își exprime recunoștința față de istoria națională și oamenii care au făurit-o, conștientă fiind de misiunea sa economică și culturală în procesul de consolidare a patrimoniului economic și științific național.

I. Repere biografice

Născut în iunie 1891, într-o familie de musceleni din comuna Rucăr, Victor Slăvescu este pentru trecutul economic românesc, așa cum spunea profesorul Costin Murgescu, “un om de finanțe devenit istoric al gândirii economice”.

Într-adevăr, Victor Slăvescu s-a pregătit cu tenacitate pentru cariera de economist, preocupat în special de domeniul bancar. După ce a urmat primele șase clase secundare la Pitești și-a desăvârșit studiile liceale la Liceul Gheorghe Lazăr din București. Încă din această perioadă audia la Universitatea din București cursurile unor profesori de excepție: Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, George Murnu, Simion Mehedinți, Dimitrie Onciul. Studiile universitare le-a început la Paris, dar după o scurtă perioadă s-a mutat în Germania, la Universitățile din Göttingen și München. Pregătirea universitară și-a încheiat-o prin susținerea doctoratului în 1914, la doar 23 de ani, cu teza “Chestiunea agrară în România” (*Die Agrarfrage in Rumänien*) la Universitatea din Halle. A obținut astfel titlul de doctor în științe economice, sociale și filosofie, cu calificativul *magna cum laudae*. Întors în patrie, în 1915, a devenit asistent contabil la Banca Românească, edificiul liberal în jurul căruia se va consuma o perioadă îndelungată a vieții sale.

După intrarea României în primul război mondial, în august 1916, Victor Slăvescu s-a înrolat ca voluntar și a fost trimis pe front. A fost rănit în luptele din Transilvania, dar după spitalizare a preferat să se întoarcă la unitatea sa, luând parte la una dintre cele mai importante bătălii ale primei conflagrații mondiale, cea de la Mărășești. Experiența războiului a reprezentat un moment extrem de important pentru formarea sa ca om. În refugiul de la Iași (din Vechiul Regat, sub controlul autorităților române mai rămăsese doar Moldova, după ocuparea celorlalte provincii de către armata germană), Victor Slăvescu a avut ocazia de a-l întâlni pe Dimitrie Gusti, care, începând cu 1918, l-a cooptat în cadrul Arhivei pentru Știința și Reforma Socială, iar după 1921 la Institutul Social Român. Tot de această perioadă se leagă colaborarea și prietenia sa

cu Virgil Madgearu și Ion Răducanu, împreună cu aceștia punând bazele revistei „Independența economică”, considerată publicație de referință pentru economiștii români din perioada interbelică. În pofida unor diferențe de opinii profesionale și de angajare politică (Slăvescu era liberal, pe când cei doi prieteni ai săi au făcut parte din rândurile Partidului Național-Țărănesc), aceștia au colaborat întreaga viață, fiind și profesori la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București.

Reluându-și activitatea la Banca Românească, întreruptă de primul război mondial, Victor Slăvescu a devenit director în această instituție de credit. Tânărul economist a realizat în această perioadă seria de studii asupra sectorului bancar, croindu-și drum către vârfurile sistemului național de credit. Anul 1923 l-a adus în poziția de director la Societatea Națională de Credit Industrial. Atât în activitatea sa profesională, cât și în cea politică, Victor Slăvescu a fost profund influențat de Vintilă Brătianu, ministru de finanțe între 1924-1926 și prim-ministru între 1927-1928.

Bun organizator, Victor Slăvescu a primit și însărcinarea de a reorganiza Direcția Datoriei Publice din Ministerul de Finanțe. L-a însoțit în calitate de expert pe Nicolae Titulescu, ministru de finanțe al României între 1920-1921, la negocierile privind reglementarea datoriei de război față de SUA. Aceste funcții au fost completate în timp și de poziția de membru în conducerea mai multor societăți industriale, culminând cu alegerea sa ca președinte al Uniunii Generale a Industriașilor din România (UGIR). În plan politic, în anul 1933 a fost numit subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe în cadrul Guvernului I.G. Duca, ministru fiind Constantin (Dinu) I.C. Brătianu.

La scurt timp, Victor Slăvescu a devenit ministru de finanțe, poziție pe care a ocupat-o timp de un an, până în 1935. Cariera sa ministerială a continuat, Slăvescu devenind ministru al înzestrării armatei, într-o perioadă foarte instabilă din punct de vedere politic (a fost titularul portofoliului acestui minister în șase guverne succesive) și în preajma începutului celui de-al doilea război mondial. În timpul regimului de autoritate instituit de regele Carol

al II-lea, Victor Slăvescu a făcut parte din Directoratul Frontului Renașterii Naționale și din comitetul de conducere al Institutului de Cercetări Sociale.

Numele lui Victor Slăvescu este legat și de Banca Națională a României. Astfel, Adunarea generală ordinară a acționarilor BNR l-a ales în anul 1936 în funcția de administrator, pe care nu a putut-o onora ca urmare a numirii sale ca președinte al UGIR, prezentându-și demisia chiar înainte de a activa în banca centrală. Victor Slăvescu a revenit însă la Banca Națională, fiind membru al Consiliului de administrație în perioada 1945 – 1946. La intrarea în bancă, guvernatorul Ion Lapedatu i-a adresat următoarele cuvinte: ”Aduceți cu dumneavoastră o temeinică pregătire de economist, verificată și consacrată printr-o mare activitate științifică și literară de aproape trei decenii. Mai aduceți, însă, și o vastă experiență din activitatea dumneavoastră din domeniul finanțelor private și al celor publice. Și, în fine, aduceți o putere de muncă de puțini egalată, care de acum înainte va fi pusă în cea mai mare parte în serviciul instituției noastre și prin aceasta în serviciul intereselor generale ale Țării¹”.

În anul 1937, profesorul Slăvescu fusese numit vicepreședinte al Consiliului Superior Bancar și al Consiliului Superior Economic.

Omul de finanțe și omul politic Victor Slăvescu a fost, începând din 1925, un strălucit profesor la catedra de monedă, credit și bănci a Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București, iar după asasinarea bunului său prieten Virgil Madgearu a devenit titularul catedrei de economie politică și economie națională, ținând cursuri de economie și finanțe și la Școala Superioară de Război. Personalitate erudită și generoasă, Victor Slăvescu a dorit permanent să împărtășească din experiența sa profesională și politică, insuflând generațiilor de studenți înclinația de a valorifica gândirea economică românească în folosul națiunii.

¹ Arhiva BNR, fond Procesele-Verbale ale Consiliului de administrație, dosar 224, f.10-12

Cu sprijinul unor mari personalități, printre care Nicolae Iorga, Victor Slăvescu a devenit în anul 1939 membru titular al Academiei Române (era membru corespondent din 1937), notând în jurnalul său personal că ziua în care a pășit în aula Academiei a fost cea mai frumoasă din viața sa.

În iunie 1950 Victor Slăvescu a fost arestat pentru “activitate intensă contra clasei muncitoare”, întemnițat la Sighet, fără a fi judecat, împreună cu majoritatea elitei intelectuale și politice românești, fiind eliberat cinci ani mai târziu.

După 1955 îl regăsim pe Victor Slăvescu retras din viața publică, dedicându-se în totalitate cercetării științifice. A încetat din viață la București la 24 septembrie 1977, lăsând posterității, în afară de opera tipărită, încă 22 de lucrări (aproximativ 80 de volume), care au însumat peste 30 000 de pagini dactilografiate.

În cele ce urmează vom descrie coordonatele activității lui Victor Slăvescu din perspectiva operei sale științifice și a experienței practice și politice, însă nu vom neglija nici aspectele legate de personalitatea sa, care demonstrează caracterul unui perfecționist.

Victor Slăvescu și-a început activitatea profesională încă din timpul primului război mondial, când țara noastră era prinsă în vârtejul intereselor occidentale. La sfârșitul primei conflagrații mondiale România era secătuită din toate punctele de vedere, impunându-se reorganizarea administrativă și economică a țării prin prisma extinderii geografice.

În prima parte a lucrării sunt prezentate opiniile lui Victor Slăvescu în privința revigorării agriculturii românești (domeniu tratat și în lucrarea de doctorat), extrem de puternică la acea vreme, dar care în opinia sa nu era valorificată eficient, propunând în acest sens o regândire a spațiului rural prin prisma foloaselor economice și culturale.

Apoi, vom prezenta părerea profesorului Slăvescu despre cooperatie, în care vedea o soluție pentru “cei mulți și slabi”.

Unul dintre punctele de referință ale operei și activității lui Victor Slăvescu îl constituie consolidarea rolului capitalului autohton, din perspectiva relației cu cel străin. Impulsionat și de doctrina Partidului Național Liberal, Victor Slăvescu a promovat o orientare a politicii de capitaluri “prin noi înșine”.

Preocupat de procentul ridicat al capitalului străin în industria românească, Victor Slăvescu a fost inițiatorul constituirii unei entități care să promoveze creditul industrial autohton, inițiativă materializată în 1923; Societatea Națională de Credit Industrial (pe care a și condus-o) a avut un rol-cheie în dezvoltarea industriei românești.

De certă valoare sunt și sugestiile lui Victor Slăvescu privind soluționarea dificultăților determinate de criza economică mondială din perioada 1929-1933.

Mulți dintre realizatorii de monografii au omis din opera academicianului Slăvescu partea care cuprinde activitatea desfășurată de acesta în domeniul finanțelor și al vieții bancare. Ne propunem, de aceea, să dezvoltăm cu precădere această latură a activității sale, precum și cea de ministeriat, aflată în strânsă legătură cu problemele financiare și de reglementare bancară.

II. Concepția lui Victor Slăvescu privind dezvoltarea economică a României

II.1. Situația economică a României după primul război mondial

Primul război mondial a provocat, pe lângă întregul cortegiu de suferințe și distrugerii, schimbarea totală a vieții sociale, politice și economice a României, care și-a modificat dintr-o dată suprafața, ajungând la sfârșitul anului 1918 la 295 049 km², față de 139 000 km² cât avea la intrarea în război. Populația a sporit și ea într-o măsură semnificativă: la recensământul din 1930 erau înregistrați 18 057 028 locuitori, față de 7 160 682 locuitori la recensământul din 1912.

O dată cu sfârșitul primei conflagrații mondiale, România a intrat într-o nouă etapă de dezvoltare. Marea Unire, idealul pentru care luptaseră mai multe generații de români, fusese îndeplinită, însă problemele cu care se confruntau factorii de decizie de la București erau cu mult mai grele decât înainte. Pe plan intern, trebuia realizată unificarea întregii legislații și a aparatului de stat. De asemenea, era necesară îndepluirea reformei agrare și electorale, promise încă din 1917. Pe plan extern, noua configurație geografică a țării trebuia recunoscută de către toate statele.

Economia românească a fost profund afectată de operațiunile militare care s-au desfășurat pe teritoriul național. Mai mult de jumătate din teritoriul Vechiului Regat se aflase sub ocupația inamicului, cu toate consecințele pe care le implica acest fapt. Încă din perioada neutralității (1914-1916) apăruseră primele semne de criză, mai ales după ce Imperiul Otoman a decis închiderea strâmtorilor Bosfor și Dardanele. În aceste condiții, România nu a mai putut exporta cereale, iar pentru a face față nevoilor înzestrării armatei a fost necesară contractarea mai multor împrumuturi interne și externe.

Finanțele statului au fost și ele profund afectate. Decizia depozitării tezaurului național la Moscova, probabil cea mai mare

greșeală politică a lui Ion I.C. Brătianu, a dezechilibrat situația financiară precară a României și a avut efecte psihologice nefaste privind poziția leului pe plan internațional. Războiul a adus nu doar degringoladă socială și administrativă, ci și dezechilibrarea mecanismului monetar aur, ca urmare a deprecierei profunde a banilor și dereglării schimburilor comerciale. În același timp, la București, ocupanții au acordat dreptul de emisiune Băncii Generale a Țării Românești, bancă cu capital majoritar german, la care s-a adăugat, după 1918, circulația rublelor (în Basarabia) și a coroanelor austriece (în Transilvania și Bucovina), ceea ce a creat, practic, un adevărat haos monetar. România era caracterizată în decembrie 1919 de o circulație sporită a biletelor de bancă, cu 1 245 la sută mai mare față de sfârșitul anului 1913, scăderea puterii de cumpărare a leului fiind una dintre cele mai drastice din Europa.

Conflagrația a cauzat o deteriorare a balanței comerciale a României, antrenând deficite bugetare cronice, care rezultau și din sistemul fiscal neadaptat² la condițiile postbelice. Statul a fost nevoit să apeleze la împrumuturi foarte mari de la Banca Națională, care nu aveau contrapartidă în metal prețios, ceea ce a cauzat un ritm intens al inflației și a făcut ca în 1921 ponderea împrumuturilor statului în total circulație bănească să reprezinte 90 la sută. La aceasta s-a adăugat nivelul ridicat al datoriei private în străinătate, ceea ce a determinat o depreciere externă mult peste deprecierea internă a monedei naționale. Capacitatea de plată a României a fost afectată și de ajungerea la scadență a bonurilor de tezaur emise de statul român în valută, ceea ce a antrenat costuri suplimentare pentru bugetul statului.

² Un promotor al reformei fiscale în România începutului anilor '20 a fost Nicolae Titulescu, care a sesizat inechitatea impunerii fiscale între clasele sociale, sistemul de impozitare fiind blând cu cei înstăriți și aspru cu cei mai săraci. Inițiativa sa a fost respinsă, invocându-se așa-zisa tendință de „furt sau confiscare” pe care ar fi imprimat-o principiile novatoare ale lui Titulescu, deși în planul gestiunii bugetare dificultățile erau mari ca urmare a contribuției reduse a taxelor impuse păturilor sociale cu venituri mici (vezi Costin C. Kirițescu, „Sistemul bănesc al leului și precursorii lui”, București, Editura Enciclopedică, 1997, vol. II, pp.268-269).

II.2. Problema agrară

Din punct de vedere al structurii economice, România a fost de-a lungul întregii perioade interbelice țară preponderent agrară. Conform rezultatelor recensământului din 1912, în mediul rural locuia 81,7 la sută din populație. Recensământul din 1930 arăta că 78,2 la sută dintre cetățenii României lucrau în agricultură, 7,2 la sută în industrie, 3,2 la sută în comerț și 1,7 la sută în transporturi³. Situația economică și socială a țăranilor era departe de a fi satisfăcătoare. În pofida protestelor care au culminat cu Răscoala din 1907, starea economică și socială a acestora nu s-a îmbunătățit. Liberalii au fost primii care au înțeles că această situație nu mai poate continua și de aceea și-au înscris în programul lor din 1914 înfăptuirea reformelor agrară și electorală. În 1917, Regele Ferdinand, în discursul ținut în fața trupelor la Răcăciuni, a promis la rândul său înfăptuirea celor două reforme, în același an fiind modificată și Constituția din 1866.

În perioada imediat următoare Unirii, se puneau două probleme în fața economiei românești, și anume refacerea economiei ca urmare a daunelor pricinuite de război și integrarea la scară națională a tuturor ramurilor economice în noul cadru al statului român.

Victor Slăvescu a fost în contact permanent cu toate problemele economice ale țării. De altfel, el făcea parte din generația tinerilor specialiști români, cu studii în străinătate, de la care se aștepta o contribuție cât mai mare în realizarea reformelor. Datorită însărcinărilor pe care le-a primit la sfârșitul războiului, Slăvescu a reușit să cunoască în mod nemijlocit realitatea românească. După încheierea războiului el și-a reluat postul de la Banca Românească, ocupându-se cu studierea condițiilor de organizare a serviciilor de bancă în noile provincii intrate în componența statului român.

³ N.N. Constantinescu – „Istoria Economică a României”, București, Editura Economică, 1998, vol.I, p.443

Astfel, el a petrecut doi ani în Transilvania, un an în Bucovina și șase luni în Basarabia.

Victor Slăvescu era convins că una dintre principalele probleme care trebuia rezolvată era cea a țăranilor, a agriculturii românești în general, dovadă fiind tema lucrării de doctorat, „Chestiunea agrară în România” (*Die Agrarfrage in Rumänien*). În multe dintre studiile sale obișnuia să amintească un vechi proverb german, în care credea cu tărie: *”Hat der Bauer Geld, hat die ganze Welt”* (Dacă țăranul are bani, are toată lumea). Chiar dacă decretul pentru înfăptuirea reformei agrare a fost dat în anul 1919 și legea a fost adoptată în 1921, situația din teritoriu a fost mult mai complicată. Pentru fiecare dintre provinciile românești a trebuit adoptată o lege specială, care să fie adaptată condițiilor specifice existente. Împărțirea pământului s-a efectuat anevoios; un lot era format în medie din 3,8 ha, ceea ce era insuficient pentru rezolvarea problemelor cu care se confrunta țăranimea (calculul specialiștilor au arătat că o gospodărie independentă din punct de vedere economic trebuia să dețină minimum 5 ha)⁴. Împroprietărirea a fost realizată prin despăgubire, iar pentru lucrarea terenurilor cu care au fost puși în posesie, țăranii aveau nevoie de un inventar agricol de care nu dispuneau și pe care nu-l puteau cumpăra decât cu credit.

Conștient de toată această situație, Victor Slăvescu afirma: “Într-o țară în care aproape două treimi din întreg pământul cultivat aparține țăranilor și unde acești țărani formează aproape 80 la sută din populația totală, problema creditului popular agricol nu este numai o chestiune de umanitarism, ci o vastă problemă economică și socială, de rezolvarea căreia atârână și ridicarea statului pe temelii neclintite”⁵. Mai târziu, în 1931, în plină criză economică, atunci când la guvernarea României se afla Partidul Național Țărănesc, marele economist aducea din nou în discuție problema agrară:

⁴ Ioan Scurtu, „Istoria României în anii 1918-1940”. „Evoluția de la regimul democratic la dictatură”, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1996, p.12

⁵ Victor Slăvescu, “Istoricul și dezvoltarea băncilor populare”, în Buletinul Institutului Economic Românesc, an IV, “nr.3/1925, p. 213”

“Oricâte sforțări se vor face în privința echilibrării bugetului, ele vor fi zadarnice dacă agricultura noastră e falimentară. Și bugetul statului și organismul bancar și moneda țării și industria și comerțul se reazemă pe gospodăria țărănească”⁶.

Cea mai potrivită soluție pentru rezolvarea tuturor problemelor cu care se confrunta agricultura României era, în viziunea lui Victor Slăvescu, mișcarea cooperatistă. În multe studii și articole pe această temă, el afirma de fiecare dată că aceasta era soluția pentru ridicarea satelor, apreciind că în România cooperația a fost organizată “dintr-o adâncă necesitate în legătură cu viața satelor”. Alături de băncile populare cooperatiste, apărute ca o reacție împotriva cametei, au fost înființate și obști de arendare și cumpărare de pământ, organizații care corespundeau unei reale nevoi a lumii rurale. În viziunea sa, întreaga cooperație trebuia reorganizată și orientată numai în sensul ajutorării agriculturii. “Ne trebuie în primul rând o puternică și importantă cooperație agrară cu toate ramurile ei firești. Când 80 la sută din populația țării locuiește la țară și are ca principală îndeletnicire agricultura, când reforma agrară trece din faza aplicării ei legale pentru a intra în faza organizării ei tehnice agricole, nu mai încapă nici o îndoială că preocuparea noastră constantă trebuie să fie educarea și îndrumarea săteanului nostru către o mai bună cultură de realizat numai prin cooperația agricolă”⁷. Nevoile pe care le avea o cooperativă erau similare celor din gospodăria unui plugar și se refereau atât la producție, cât și la vânzarea produselor. Tocmai de aceea, Victor Slăvescu era de părere că trebuiau înființate atât cooperative agricole de aprovizionare, care să se îngrijească de inventarul agricol, de procurarea semințelor etc., cât și cooperative de desfacere, care trebuiau să se ocupe de vânzarea recoltelor, pentru ca țaranii “să nu cadă pe mâna speculanților”.

⁶ Idem, „Datoriile agricole”, în “Viitorul”, anul XXIV, nr.7075/ 3 septembrie 1931, p.1

⁷ Idem, „Noi orientări în cooperație”, în “Viitorul”, anul XXI, nr.6182/25 septembrie 1928, p.1

După război, pentru a-și completa inventarul agricol, majoritatea micilor proprietari rurali s-au împrumutat la diferite bănci. Mica gospodărie țărănească s-a dovedit însă a nu fi atât de rentabilă încât să facă față nevoilor curente, ratelor împrumuturilor și dobânzilor în creștere. Victor Slăvescu a atras atenția asupra acestui fapt, în condițiile în care dobânzile reprezentau între 20 și 60 la sută din valoarea creditelor. El se temea că se putea ajunge la ruina gospodăriei țărănești, baza economiei naționale, pronunțându-se pentru reglementarea ratelor dobânzilor de către Banca Națională a României⁸.

II.3. O soluție pentru agricultori – cooperarea

Victor Slăvescu a militat pentru adoptarea unui cod al cooperăției care să ofere cadrul legal pentru mișcarea cooperatistă, considerând cooperarea o mișcare morală bazată pe solidaritatea “celor mulți și slabi”, menită a le îmbunătăți starea materială și morală. Codul cooperăției trebuia să funcționeze pe principiul conform căruia finanțarea proprie stă la baza întregii mișcări, fie sub forma capitalurilor sociale, fie sub forma depozitelor spre fructificare provenind de la membrii asociați. Era necesară solidarizarea tuturor forțelor financiare aparținând membrilor asociați. Existau două principii pe care se baza organizarea unei mișcări cooperatiste moderne, și anume unitatea de finanțare și organizarea pe categorii de finanțare. Conform primului principiu, sarcina furnizării creditului pentru întreaga mișcare cooperatistă revenea numai băncilor populare, federalelor de bănci populare și Centralei băncilor populare. Victor Slăvescu considera că unitatea de finanțare va asigura o repartiție mai echitabilă a fondurilor bănești în întregul organism al cooperăției. Organizarea pe diferite categorii de finanțare era necesară pentru a acoperi “nevoile reale ale țăranilor și masei muncitoare”⁹.

⁸ Idem, „Problema dobânzilor”, în “Democrația”, anul XV, nr.4, p.65.

⁹ Idem, „Finanțarea cooperăției”, în “Viitorul”, anul XX, nr. 6013/ 6 martie 1928, p.1

După votarea Codului cooperăției în aprilie 1928, Victor Slăvescu spunea: “Cooperăția nu este o asociație de capitaluri, este o integrare de suflete, o grupare de oameni care mai înainte de a aduce modestul lor bun aduc o dată cu munca lor tot ce pot ei avea mai bun în sufletul lor”. Încrederea în mișcarea cooperatistă și în potențialul acesteia nu l-a părăsit nici mai târziu. În anul 1936 publică un articol intitulat sugestiv “Cred în cooperăție”, în care declara că numai în acest mod se putea organiza foarte bine o gospodărie țărănească. “Dacă cu adevărat dorim ridicarea acestei țărănime, ea nu se va putea obține decât prin cooperăție și prin adevărați cooperatori”¹⁰.

II.4. Rolul capitalului autohton

În intervalul 1922-1926 la conducerea României s-a aflat Partidul Național Liberal, a cărui politică economică s-a caracterizat prin aplicarea doctrinei “Prin noi înșine”. Această doctrină viza asigurarea independenței economice a României, modernizarea structurilor economiei naționale, extinderea intervenției statului în viața economică, fapt reflectat și prin creșterea ponderii ministerelor economice în structura guvernamentală¹¹. Victor Slăvescu a fost un adept activ al doctrinei liberale, în primul deceniu interbelic scriind pe această temă mai multe studii și articole. Atunci când liberalii au fost acuzați că promovează o doctrină “xenofobă, de ură și de agresivitate față de tot ce este străin”, Victor Slăvescu a explicat crezul liberal: “«Prin noi înșine» trebuie înțeles mai întâi ca afirmarea unei nestrămutate încrederi în puterile naționale. El mai trebuie înțeles ca o atitudine de defensivă împotriva oricăror încercări de acaparare”¹². În opinia sa statul avea datoria și interesul de a sprijini curentul financiar național,

¹⁰ *apud* Dumitru Andreu, Gheorghe I. Florescu – „Victor Slăvescu și problemele agriculturii românești”, în „Victor Slăvescu, 1891-1977”, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 73

¹¹ Ioan Scurtu, *op.cit.*, p.11

¹² Victor Slăvescu, „Problemele economice și partidele politice”, în “Democrația”, anul XVII, nr. 7-8/1929, p.7

fiindcă acesta reprezenta garanția acțiunii de consolidare economică a țării pe baze naționale¹³. Victor Slăvescu dorea o nouă orientare în privința politicii de capitaluri pentru viitoarea dezvoltare economică a României. Analizând situația economiei naționale, profesorul Slăvescu a ajuns la concluzia că în cadrul acesteia se confruntau două curente: curentul “sănătos, românesc, rezemat pe doctrina logică a desăvârșirii intereselor de ordin general” și curentul “nuanțat de finanța internațională, care prin instrumentele ei și din nenorocire cu colaborarea câtorva rătăciți a urmărit să facă să triumfe ideea câștigului egoist, de moment, materializat sub forma jocului și loviturilor de bursă”¹⁴. Statul român avea la dispoziție mai multe modele pe care le putea urma în privința capitalurilor, dar Victor Slăvescu se pronunța pentru exemplul Marii Britanii, care introdusese acțiunile de o liră sterlină pentru a putea da oricui „prilejul de a participa la marile întreprinderi economice și financiare”. Exemplul american, “al Rockefellerilor”, în care capitalul era concentrat în mâinile câtorva persoane era considerat periculos pentru că putea conduce la dictatură financiară. Ceea ce se întâmpla în Uniunea Sovietică nu putea constitui o soluție pentru economia românească pentru că în acest stat contemporanii asistau la o adevărată “furie cu care se procedează la distrugerea organismului economic fără a se pune nimic în schimb”¹⁵.

Atitudinea profesorului Slăvescu nu trebuie interpretată ca fiind împotriva penetrării capitalului străin în economia românească, ea înscriindu-se pe linia politică lansată de liberali, aceea de a „naționaliza” viața economică a țării. Primul război mondial a dovedit faptul că orice capital străin era și purtătorul unor idei politice și tocmai de aceea liberalii militau pentru realizarea dezvoltării economice a României prin propriile forțe. Într-un

¹³ Idem, „Capitalurile de colaborare și capitalurile de exploatare”, în „Viitorul”, anul XIV, nr. 4151/12 ianuarie 1921, p. 1

¹⁴ Idem, „Democratizarea capitalurilor”, în “Viitorul”, anul XIII, nr. 3634/30 aprilie 1920, p.1

¹⁵ *Ibidem*

articol publicat în ziarul „Viitorul” la 14 februarie 1919 și intitulat „Finanța românească și capitalul străin”, Victor Slăvescu sublinia faptul că orice investiție străină are un scop bine definit, pentru că nici un stat nu contribuie la ridicarea economică a altui stat “care îi poate deveni mâine concurent./.../A te pune la remorca unui grup de capitaluri străine înseamnă a te înfeuda economic, a-ți pierde libertatea de acțiune și dreptul de a-ți apăra interesele”. Liberalii doreau colaborarea între capitalul străin și cel autohton, în care capitalul românesc să fie majoritar. Această atitudine combativă a fost caracteristică anilor imediat următori primului război mondial și, pe lângă o explicație de ordin psihologic, ea își avea cauzele în numeroasele situații dificile cu care cercurile conducătoare de la București s-au confruntat în cursul negocierilor tratatelor de pace. Victor Slăvescu afirma chiar răspicat că “finanța internațională alimentează anumite curente politice potrivnice României și exercită presiuni valutare în vederea obținerii de concesiuni politice și economice pe care nici un stat independent și suveran nu le poate admite”¹⁶.

Pe măsură ce lucrurile au intrat pe făgașul normal, liberalii au adoptat o atitudine mai nuanțată în privința penetrării capitalului străin în economia românească. Astfel, Vintilă Brătianu, ministru de finanțe al României, declara în mai 1923 că “ar fi o nebunie să se creadă că țara noastră se poate dezvolta fără ajutorul capitalului străin./.../ Capitalul străin trebuie însă să lucreze în limitele unei politici generale aprobate de stat și care să fie în acord cu interesele țării”¹⁷. La 6 septembrie 1929 Victor Slăvescu publica un articol intitulat „În chestiunea capitalului străin”, în care nu mai avea atitudinea radicală afișată la începutul perioadei interbelice. Marele economist îndemna societatea românească să pregătească terenul pentru ca finanțele străine să pătrundă pe piața noastră: ”trebuie ca noi înșine să fi pregătit terenul pentru această colaborare nu numai făcând o propagandă teoretică, dar și prin fapte doveditoare că

¹⁶Idem, „Metodele de lucru ale finanței internaționale”, în “Viitorul”, anul XII, nr.3547/ 12 decembrie 1919, p.1

¹⁷ “Viitorul”, anul XVI, nr. 4565/ 31 mai 1923, p.1

românii oferă capitalurilor străine doritoare de plasamente sigure și remuneratoare un câmp de activitate satisfăcător din toate punctele de vedere”.

Relația dintre cercurile financiare și partidele politice l-a preocupat pe Victor Slăvescu încă de la începutul anilor '20, având în vedere că liberalii erau implicați în multe dintre cele mai importante instituții bancare naționale. Imediat după primul război mondial, Partidul Național Liberal a fost intens atacat în această direcție și tocmai de aceea Victor Slăvescu s-a simțit dator să ofere o explicație. Se vorbea despre existența unor așa-numite bănci politice, acele bănci în care o parte din capital era deținută de personaje implicate politic. Principala acuză era aceea că finanța națională, în majoritate liberală, se găsea la remorca partidelor politice și, de cele mai multe ori, acționa în dauna intereselor generale. Victor Slăvescu răspundea acestor acuzații explicând că o instituție de credit care și-ar recruta mijloacele de lucru numai din rândul partizanilor politici reprezenta practic o aberație. Acuzatorii încercau să demonstreze că cea mai potrivită soluție pentru România era colaborarea masivă cu capitalul străin, deoarece finanța internațională era independentă de viața politică internă. Victor Slăvescu a demontat și acest argument: ”Finanța națională nu e politică atâta vreme cât capitalurile ei sunt sub formă de acțiuni la purtător”. Implicarea multor oameni politici în activitățile financiare era explicată de Slăvescu prin lipsa personalităților “care să îngăduie o diviziune completă a muncii, lăsând unor oameni numai preocupări politice, iar altora numai preocupări economice și financiare”¹⁸.

¹⁸ Victor Slăvescu, „Finanța națională și partidele politice”, în “Viitorul”, anul XIII, nr. 3615/7 aprilie 1920, p.1

II.5. Industria românească în pas cu modernitatea

Industria românească a reprezentat, la rândul ei, un domeniu de interes pentru Victor Slăvescu. El a fost susținătorul ideii sprijinirii de către stat a inițiativelor în domeniul industrial, politică pe care de altfel o promova Partidul Național Liberal. În 1916 ponderea capitalului străin în industria Vechiului Regat era de aproximativ 80 la sută, în industria petrolieră ajungând la 98 la sută¹⁹, situație intolerabilă pentru liberali, care promovau cu intensitate ideea dezvoltării unei economii în care forțele naționale să se afle pe primul plan. Pentru dezvoltarea unei puternice industrii naționale era nevoie însă de finanțare. În 1922, Victor Slăvescu vedea rezolvarea acestei probleme prin înființarea unei societăți de credit industrial, motivând că industria românească intrase după război într-o nouă etapă de dezvoltare. Industria națională avea nevoie, după părerea lui Slăvescu, de mai multe categorii de finanțare, și anume: finanțarea de investiție (pe termen lung – se referea la refacerea și modernizarea întreprinderilor distruse de război), finanțarea de aprovizionare (cumpărarea de materii prime necesita sume considerabile având în vedere prețurile și periodicitatea cu care trebuia făcută aprovizionarea), finanțarea de rulment (se referea la salarii, mici aprovizionări etc.) și finanțarea în legătură cu livrările efectuate (industria furniza statului diferite produse pe care acesta nu le putea plăti imediat datorită situației grele a finanțelor publice; tocmai de aceea se cerea deschiderea de creditări acoperite cu ordonanțe de plată ale Ministerului de Finanțe). Plecând de la această situație, Victor Slăvescu afirma că “se impune organizarea unei instituții de credit funciar industrial, organizat în felul creditelor și prin mijlocul emisiunii de obligațiuni industriale cu o dobândă fixă./.../ Industria țării colaborează astăzi într-o largă măsură la producția și refacerea țării, și dacă are astăzi la îndemână concursul atât de larg al marii finanțe, are drept să solicite și să reclame același sprijin și de la Banca Națională, care nu are de

¹⁹ Ioan Scurtu, *op.cit.*, p.13

ajutat numai comerțianții și agricultura, dar și pe industriașii țării”²⁰.

Societatea Națională de Credit Industrial a fost înființată în anul 1923, iar la conducerea sa a fost numit, ca director, chiar Victor Slăvescu. Misiunea pe care o avea de îndeplinit nu era dintre cele mai ușoare, dar, în pofida tuturor dificultăților, Societatea Națională de Credit Industrial, prin politica de credite pe care a dus-o, a contribuit la dezvoltarea industriei românești. Este suficient să enumerăm numai câteva dintre întreprinderile înființate cu ajutorul statului: Fabrica de Sârmă Câmpia Turzii (1922), Uzinele Titan-Nădrag-Călan (1924), Copșa Mică-Cugir (1925), Malaxa (1926), I.A.R.-Brașov (1926).

În anul 1928 Victor Slăvescu a publicat un studiu intitulat „Statul și întreprinderile economice”, în care și-a expus pe larg concepția, în mare parte valabilă și astăzi, în legătură cu implicarea statului în viața economică în general și în industrie în special. Întreprinderile economice, pentru a-și putea desfășura activitatea, aveau nevoie de mai multe condiții pe care numai statul le putea oferi. Astfel, organismul statal era cel care crea și asigura ordinea legală, cadru fără de care nici o întreprindere economică nu și-ar fi putut desfășura activitatea. Statul trebuia să organizeze și să asigure ordinea și liniștea publică, precum și toate mijloacele care ajută viața economică în general: transporturile, învățământul economic, proprietatea intelectuală; și tot statul era acela care trebuia să ia măsuri pentru sprijinirea și promovarea intereselor întreprinderilor economice (politică vamală protecționistă, prime de export, ocrotirea mărcilor de fabrică, politică fiscală relaxată etc.). Victor Slăvescu a analizat atât formele de întreprinderi, cât și raporturile acestora cu statul. În viziunea sa existau patru categorii de întreprinderi: întreprinderi libere, întreprinderi controlate de stat (Banca Națională a României, Societatea Națională de Credit Industrial, Societatea Română de Explozivi), întreprinderile ajutate

²⁰ Victor Slăvescu, „Organizarea Creditului Industrial”, în „Economia națională”, anul XLIII, nr.9/ septembrie 1922, pp.177-179

de stat (companiile de transport, de exemplu) și întreprinderile de stat sau monopolurile. Organizarea acestora din urmă “diferă mult de aceea a întreprinderilor economice private, fiind caracterizate printr-un birocratism excesiv și lipsă de bună întrebuințare a banului”²¹.

II.6. Criza economică interbelică – soluții pentru România

O problemă care l-a preocupat profund pe Victor Slăvescu a fost criza economică mondială din 1929-1933 și efectele pe care aceasta le-a avut asupra României. În mai multe conferințe, studii și articole el a adus în prim-plan problemele cu care se confrunta economia românească, puternic afectată de criză, și a încercat să ofere câteva soluții. În anul 1932, atunci când criza economică ajunsese la apogeu, Victor Slăvescu afirma cu tărie că acest fenomen este unul de import pentru economia românească, existând două cauze care au condus la situația grea în care se găsea întregul nostru mecanism economic: scăderea prețurilor la cereale și petrol la bursele americane și adoptarea unei politici de *dumping* de către Uniunea Sovietică la cereale și lemn (toate cele trei produse aveau o foarte mare însemnătate în balanța comercială și de plăți a României). Situația era cu atât mai gravă cu cât criza lovise economia românească într-un moment în care aceasta era în plină reorganizare, ca urmare a stabilizării monetare efectuate la începutul anului 1929²². Cei mai grav afectați de criză au fost țăranii, lucru care a făcut „ca întreg așezământul nostru economic și financiar să fie zguduit din temelii”²³, întrucât țăranii, principala categorie socială, nemaiputând să-și vândă produsele, deveneau la rândul lor consumatori fără putere de cumpărare și contribuabili fără putere de plată. Slăvescu critica politica economică a guvernării național-țăraniste, subliniind că

²¹ Idem, „Statul și întreprinderile economice”, București, Cartea Românească, 1928, p.3-11

²² Leul a fost devalorizat de 32 de ori față de nivelul antebelic.

²³ Victor Slăvescu, „Probleme economice actuale”, București, Imprimeriile Independența, 1932, p.8

veniturile statului din impozite și taxe trebuiau să fie evaluate la capacitatea reală, deoarece crearea de sarcini noi sau creșterea celor deja existente produceau două consecințe majore: înrăutățirea situației financiare a contribuabililor și sprijinirea politicii bugetare pe venituri iluzorii, care nu se puteau încasa, statul cheltuind peste resursele sale, ceea ce provoca grave dezordini financiare. Pentru soluționarea crizei, Victor Slăvescu sublinia importanța pe care o avea coroborarea eforturilor interne și internaționale. Pentru că agricultura era ramura cea mai lovită, economistul român considera necesară organizarea serioasă a comerțului de cereale atât pe plan intern, cât mai ales pe plan extern. În viziunea sa, statul trebuia să intervină și în privința reglementării datoriilor agricole, prin reeșalonarea lor și prin reducerea nivelului dobânzilor la un nivel care să nu depășească puterea de plată a țăranilor. Industria trebuia și ea sprijinită printr-un tarif vamal protecționist, printr-o nouă lege care s-o stimuleze și printr-o politică economică prin care statul să devină principalul cumpărător al produselor industriale²⁴.

Pe lângă aspectele principale ale crizei, manifestate în domeniul agrar și industrial, Victor Slăvescu a sesizat și pe cel legat de criza creditului. De-a lungul primului deceniu interbelic el a scris mai multe lucrări despre organizarea creditului în România și despre necesitatea reglementării acestuia, atrăgând atenția, imediat după război, că în economia românească exista un abuz în privința creditului întrebuițat în cele mai diferite domenii. După război, în România s-a manifestat „o inflație de credit în sensul că folosindu-se de inflațiunea monetară s-au acordat credite cu foarte multă ușurință./.../ Ceea ce a agravat criza creditului în țara noastră a fost toleranța de multe ori vinovată ce s-a acordat în genere debitorilor”²⁵.

Un alt aspect relevat a fost acela al crizei de încredere manifestate în plan economic, în primul rând prin neîncrederea deponenților în bănci. Deponenții, care nu au urmărit întotdeauna

²⁴ *Ibidem*, passim

²⁵ Idem, „Criza noastră economică și soluțiunile ei actuale”, București, Tipografia Copuzeanu, 1932, p.14

siguranța depozitelor, ci mai ales rentabilitatea lor, și-au retras depunerile imediat ce au constatat starea generală de slăbiciune a sistemului bancar. Slăvescu critica această atitudine a clienților instituțiilor bancare, deoarece „se precipită fără nici un rost asupra ghișeelor de bancă și reclamă depozitele imediat.../ În principiu, chiar în vremuri normale, nici o întreprindere de nicăieri nu este în stare să suporte asalturi repetate în masă ale deponenților care își reclamă imediat depozitele”²⁶. La aceste retrageri masive de numerar se adăuga și faptul că deponenții preferau să tezaurizeze aceste sume, retrăgând astfel din circuitul economic normal sume enorme de bani.

Victor Slăvescu a pus în discuție și criza morală și socială manifestate ca urmare a crizei economice, criticând lipsa de inițiativă, pasivitatea celor mai mulți dintre contemporani. În viziunea sa, problemele economice și financiare erau “*cheia de boltă*” a întregii politici a statului român, economicul având, așadar, preponderență asupra politicului. Pentru ieșirea din criză era necesar să se facă câțiva pași: ”Mai întâi o scrutare severă a realității; apoi o cercetare amănunțită și calmă a soluțiilor; în sfârșit o realizare metodică și de continuitate a remediilor găsite”²⁷. Victor Slăvescu a propus și câteva soluții teoretice pe care statul român le putea adopta pentru îmbunătățirea situației, fiind conștient că fără o îndreptare a situației pe plan internațional, economia românească mai avea de suferit; milita în același timp pentru luarea unor măsuri la nivel național. Considera că cea mai importantă acțiune este cea de “combatere a depresiunii morale”: “Vom fi iremediabil învinși câtă vreme ne vom considera noi înșine învinși”. Milita, de asemenea, pentru continuitate în ceea ce privește măsurile cu caracter economic adoptate de diferitele guverne care se perindau la conducerea țării, pentru că, spunea el, societatea românească suferea de o adevărată “legiferomanie”.

²⁶ *Ibidem*, p. 16

²⁷ Idem, „Cheia de boltă: Problema economică”, în “Democrația”, an XVIII, nr 5-6/ 1930, p. 5

Dacă acest cadru ar fi fost asigurat, atunci criza ar fi putut fi ținută în frâu prin măsurile luate atât din inițiativa statului, cât și prin cele venite din partea factorilor economici privați. Statul era obligat să relaxeze climatul fiscal, pentru că era imposibilă existența unui “buget prosper în fața unor contribuabili ruinați și împilați”. De asemenea, statul, prin resursele pe care le poseda, trebuia să fie principalul creator și susținător al economiei, dând astfel un impuls și inițiativei private, ceea ce ar fi avut o mai mare pondere în încercările de depășire a crizei, dacă economia ar fi fost degrevată de sarcinile fiscale excesive. Slăvescu pleda pentru o lentă “lichidare a trecutului” și pentru o pregătire serioasă a viitorului economic al României, fiind necesară educarea populației, care trebuia determinată să înțeleagă că “perioada izbânzilor ușoare și a beneficiilor fabuloase”, caracteristică anilor imediat următori primului război mondial, trecuse²⁸.

²⁸ Idem, “Criza noastră economică și soluțiunile ei actuale”, București, Tipografia Copuzeanu, 1932, p. 21-28

III. Sistemul bancar în viziunea lui Victor Slăvescu

Încă de la sfârșitul primului război mondial, Victor Slăvescu s-a preocupat de politicile bancare din România, încercând să împărtășească din experiența sa de patru ani în cadrul Băncii Românești. Evidențiind rolul crucial al creditului într-o economie capitalistă modernă, Victor Slăvescu a tras primele semnale de alarmă legate de nevoia existenței unor baze solide și sănătoase pentru instituțiile de credit ale vremii, interesul său fiind îndreptat cu prioritate spre băncile comerciale mici și mijlocii. Întoarcerea sa la Banca Românească a coincis cu o perioadă de expansiune a acestei bănci (prima mare instituție de credit particulară cu capital integral românesc) în toată țara, scopul declarat fiind acela de a înclina balanța în favoarea capitalului național în marile bănci comerciale ale României. Statutul Băncii Românești sprijinea ideea implicării sistemului bancar în dezvoltarea comerțului, industriei, întreprinderilor, precum și în consolidarea prin credite a capitalului românesc în cât mai multe orașe ale țării. În 1916 Victor Slăvescu a publicat lucrarea „O victorie a capitalului românesc. Cinci ani de luptă ai Băncii Românești”, în care a făcut bilanțul activității pentru îndeplinirea obiectivelor propuse²⁹.

Încă din acea perioadă el s-a angajat în dezbateri privind rolul marii finanțe românești în soluționarea problemelor cruciale ale României. De altfel, Victor Slăvescu a elaborat cea mai amplă monografie a sistemului de credit din România în contextul perioadei postbelice, lungă și anevoioasă în opinia experimentatului bancher. Acest eveniment a avut loc în 1922, prin publicarea lucrării „Organizația de credit a României”, în care sunt definite clar programul și metodele de lucru avute în vedere pentru reconstrucția țării. În finalul acestei lucrări autorul a schițat coordonatele manageriale considerate oportune pentru funcționarea unei instituții de credit. Astfel, obiectivele acesteia trebuiau să fie

²⁹ Idem, „O victorie a capitalului românesc. Cinci ani de luptă ai Băncii Românești”, București, Tipografia „Universală”, 1916, passim

compatibile “cu interesele obștești ale statului”, banca respectivă având datoria de a face tot posibilul pentru a evita să devină un instrument de partid. Activitatea sa trebuia direcționată spre un cerc mai larg de interese, mai ales spre finanțarea întreprinderilor economice productive. O instituție de credit nu trebuia să se abată niciodată de la două principii: prudența și echilibrul. Orice bancă trebuia să fie conștientă că are “obligațiuni naționale și sociale, atât în legătură cu ajutorarea celor mulți și lipsiți, cât și pentru dezvoltarea culturii naționale”³⁰.

Profesorul Slăvescu reiterează în această lucrare 15 principii ale conducerii unei bănci comerciale în contextul economic și social al acelor ani, enunțate pentru prima dată în 1920 cu prilejul aniversării primului deceniu de activitate a Băncii Românești. Aceste principii au fost elaborate ca parte integrantă a unei viziuni cuprinzătoare și originale asupra rolului “marii finanțe românești”, pentru a cărei “consolidare internă, afirmare și expansiune” autorul încearcă să ofere atât un suport teoretic, cât și un cadru adecvat de politici financiar-bancare și macroeconomice.

Cele 15 principii sunt următoarele:

- „1. Evitarea concentrării într-o singură mână a întregii activități economice;
2. O instituție mare financiară nu poate fi considerată ca funcționând în mod normal și interesele ei permanente și de viitor nu pot fi asigurate, decât dacă activitatea ei cadrează cu interesele obștești ale Statului;
3. Ea trebuie însă să evite a fi un instrument de partid;
4. Ea nu poate face exploatări directe, fie industriale, comerciale sau agricole; ea rămâne la rolul de a finanța asemenea întreprinderi;

³⁰ Idem, „Organizația de credit a României”, București, Editura Cartea Românească, 1922, passim

5. /.../ o bancă mare are rolul de creatoare și naționalizatoare a vieții economice;
6. O bancă mare nu are căderea să împrumute bani percepând în afară de dobânda convențională, comisioane globale sau participațiuni la beneficii;
7. O bancă nu poate specula buna credință a clientelei sale;
8. În creierea de noi instituțiuni comerciale sau industriale o mare instituție trebuie să aibă în vedere: a) instituția să aibă și să rămână cu caracter național, chiar și atunci când colaborează la ea capital străin; b) ea să dea rezultatele așteptate de încrederea pusă de marele public, care a răspuns la invitația de subscriere;
9. În ceea ce privește colaborarea cu capitalul străin, trebuiesc adoptate următoarele norme de conducere: a) nu avem în acest moment decât prea puțină nevoie de capital din afară, din cauză că inflațiunea monetară a țării înlesnește găsirea capitalului pe loc; b) capitalul străin este sau poate fi util pentru experiența și specialitatea ce ar aduce-o în acelaș timp sub formă de colaborare reală, pentru a face școală, sau a fi procuratori de mașini și materii prime;
10. O instituție mare financiară trebuie să fie totdeauna prevăzătoare;
11. Trebuie să se dea muncii situația și rolul întreg ce i se cuvine. Prin încurajarea și canalizarea micilor economii să le facă a participa la beneficiile prosperării generale;
12. Este în interesul oricărei instituțiuni să nu facă din societatea ei o casă închisă, să nu recurgă veșnic numai la aceiași acționari de câteori va face apel la capital;
13. O bancă mare nu poate lucra în contradicere cu interesul obștesc. (...) Fără a năzui să iea asupra-și din instrumentele mari ale economiei naționale, o instituție financiară națională poate colabora la dezvoltarea vieții locale active, în participare cu județele, comunele și cu Statul;

14. O mare instituție nu poate refuza să ajute operațiile financiare ale administrațiilor publice, însă ea trebuie să caute a avea în față o administrație serioasă și o operație de natură să garanteze banii dați și repede lor lichidare;

15. O mare instituție financiară mai trebuie să știe să contribuie cu o parte din beneficiile sale la opere de interes general”³¹.

Vom încerca să interpretăm și să evaluăm principiile enunțate de Victor Slăvescu, atât pentru a extrage ceea ce este încă actual și util sistemului bancar din România de astăzi, cât și pentru a facilita înțelegerea conținutului și a valorii celor care se refereau cu precădere la momentul istoric în care au fost scrise.

1. “Evitarea concentrării într-o singură mână a întregii activități economice”

Acest principiu, pe care profesorul Slăvescu îl situează, deloc întâmplător, pe prima poziție în ierarhia celor 15, este abordat atât din perspectiva generală a bunei funcționări a oricărui sistem bancar, cât și din cea a situației economiei românești în perioada imediat următoare Marii Uniri din 1918. Pericolul unui sistem bancar caracterizat printr-un monopol sau oligopol este considerat cu atât mai mare cu cât activitatea economică începea să devină “din ce în ce mai complexă în noul Stat”, fiind necesară “participarea factorilor naționali la toate ramurile”. În efortul de structurare a unei economii puternice și bine articulate, în noile hotare, dar și în noile circumstanțe social-politice de după încheierea primului război mondial, Victor Slăvescu acorda o mare importanță dezvoltării unor instituții bancare românești, între care să se instaureze un climat de competiție loială, ba chiar mai mult decât atât: o “colaborare sinceră”.

2. “O instituție mare financiară nu poate fi considerată ca funcționând în mod normal și interesele ei permanente și de viitor nu pot fi asigurate, decât dacă activitatea ei cadrează cu interesele obștești ale Statului”

³¹ *Ibidem*, pp.

Urmărirea intereselor generale ale statului și încadrarea în politicile macroeconomice promovate de autorități sunt benefice pe termen lung pentru orice bancă mare. Băncile și statul trebuie să adopte atitudinea unor aliați care promovează și aplică seturi de politici coerente și consistente. Finanțarea economiei nu se poate efectua haotic, în funcție de rațiuni de moment și de factori conjuncturali, pentru că atunci chiar băncile vor avea mult de suferit “dacă propășirea generală sau interesul general vor fi stânjenite”. În viziunea profesorului Slăvescu, subordonarea față de interesul național trebuie așezată de către marile instituții bancare înaintea “siguranței și beneficiilor ce pot fi obținute” dintr-o operațiune sau alta.

3. “...Ea trebuie însă să evite a fi un instrument de partid. O instituție financiară care ar fi condusă de interese politice nu-și poate asigura bunul ei mers”.

Cel de-al treilea principiu formulat de Victor Slăvescu îl completează pe cel anterior, constituind o delimitare netă a “intereselor permante ale Statului” de “orice considerente secundare de partid”.

4. “...Ea nu poate face exploatări directe, fie industriale, comerciale sau agricole; ea rămâne la rolul de a finanța asemenea întreprinderi”.

Rolul esențial al băncilor este de a acorda credite economiei reale și nu de a-și concentra atenția către “obiecte care cad în cercul de activitate al altor instituțiuni de specialitate sau de mâna a doua”. Numai respectând acest principiu, băncile răspund în mod adecvat misiunii pe care o au de îndeplinit în cadrul unei economii naționale. Victor Slăvescu accentua necesitatea unor relații bine structurate și cât mai clare între bănci și întreprinderi pentru a se asigura viabilitatea procesului de creditare. Totodată, el atrăgea atenția și asupra importanței diferențierii nete între băncile mari și cele mici, arătând că “o mare instituție financiară nu poate lucra ca o zărafie obișnuită”, ci “trebuie să se considere ca o centrală

financiară a altor numeroase instituțiuni de bancă, care la rândul lor adună clientela mărunță și specială”.

5. ”...o bancă mare are rolul de creatoare și naționalizatoare a vieții economice”.

Acest principiu apare ca o derogare – paradoxală la prima vedere – de la regula încadrării stricte a băncilor în rolul de finanțatoare ale întreprinderilor productive. Slăvescu precizează însă că această misiune este una suplimentară, care se “adaogă la activitatea propriu-zisă de bancă” și că firmele comerciale și industriale, la a căror inițiere, funcționare și dezvoltare băncile trebuie să-și aducă o contribuție importantă, acordându-le “finanțarea necesară pe cale de credit”, trebuie să aibă drept sursă a capitalurilor publicul larg.

6. “O bancă mare nu are căderea să împrumute bani percepând în afară de dobânda convențională, comisioane globale sau participațiuni la beneficii”.

Băncile trebuie să promoveze transparența și claritatea în raporturile cu beneficiarii de credite. Deoarece prețul creditului bancar este dobânda, banca nu este îndreptățită să pretindă alte categorii de venituri de la clienții săi.

7. “O bancă nu poate specula buna credință a clientelei sale”.

Acest principiu adaugă o nouă valență, de natură etică, raporturilor dintre bancă și client: corectitudinea și buna-credință reciprocă. Victor Slăvescu militează pentru ceea ce astăzi se numește “parteneriat în afaceri”, punând în evidență importanța unei atitudini constructive, de cooperare, din care ambele părți implicate, banca și întreprinderea productivă, să aibă de câștigat.

8. “În creierea de noi instituțiuni comerciale sau industriale o mare instituție trebuie să aibă în vedere: a) instituția să aibă și să rămână cu caracter național, chiar și atunci când colaborează la ea capital străin; b) ea să dea rezultatele așteptate de încrederea pusă de marele public, care a răspuns la invitația de subscriere”.

Victor Slăvescu acorda o atenție deosebită participării băncilor românești la înființarea și dezvoltarea de noi întreprinderi productive în calitate de finanțator. Băncile trebuie să urmărească “organizarea de plecare” a acestor firme, conducându-le astfel “primii pași pe calea cea bună”. În viziunea acestuia, rolul unei bănci mari în acest tip de operațiuni se extinde mult dincolo de pregătirea terenului pentru “izbânda subscrierei”: “ea are răspunderea încrederei dată de public și afacerea trebuie să răușesească; altfel creditul și autoritatea băncii pot fi știrbite”.

9. “În ceea ce privește colaborarea cu capitalul străin, trebuiesc adoptate următoarele norme de conducere: a) nu avem în acest moment decât prea puțină nevoie de capital din afară, din cauză că inflațiunea monetară a țării înlesnește găsirea capitalului pe loc; b) capitalul străin este sau poate fi util pentru experiența și specialitatea ce ar aduce-o în acelaș timp sub formă de colaborare reală, pentru a face școală sau a fi procuratori de mașini și materii prime”.

Acest principiu reflectă momentul imediat următor încheierii primului război mondial, când liberalii erau extrem de preocupați de promovarea capitalului autohton. Cu timpul, abordarea lui Victor Slăvescu s-a nuanțat, el revenind asupra acestor idei, acordând o importanță deosebită și investițiilor externe. Flexibilitatea în gândire a marelui economist, care refuza încremenirea în proiect și căuta cu asiduitate să ofere soluții adecvate circumstanțelor prezente și evoluțiilor anticipate, i-a permis să fie mereu în pas cu vremurile, ba chiar de multe ori cu un pas înaintea lor, deschizând noi drumuri ale dezvoltării economico-financiare a României. “Înfăptuirea unui program nu este numai o chestiune de voință, ci și o chestiune de împrejurări, în care el poate fi aplicat”.

10. “O instituție mare financiară trebuie să fie totdeauna prevăzătoare”.

Ar fi fost de-a dreptul imposibil ca principiul prudențialității bancare să lipsească din “lista lui Slăvescu”. Profesorul a abordat această problemă într-o manieră cuprinzătoare, utilizând deloc

întâmplător termenul “prevedere”, care sugerează necesitatea adoptării de către bănci a unei atitudini prudente, dar și formării unei capacități de previziune a evoluțiilor economice. “Prevederea” nu se limitează doar la solicitarea unor garanții acoperitoare pentru împrumuturile acordate și la fundamentarea cât mai adecvată a deciziilor privind acordarea de credite. Ea depășește această accepțiune îngustă, înscriindu-se pe coordonate mult mai generoase ale formulării strategiilor și politicilor bancare pe termen mediu și lung. “Prevederea” înglobează nu doar aspecte de natură strict financiară, ci și elemente de interes larg, public sau social. Efectele reputaționale, despre care se discută atât de mult în prezent când sunt analizate rațiunile și consecințele unor decizii și politici din domeniul financiar-bancar, nu au fost ignorate de Slăvescu. Dimpotrivă, el a luat în considerare cu foarte multă seriozitate problemele de imagine și de percepție publică cu care se confruntau băncile din România și potențialele pericole care le-ar fi amenințat traiectoria dezvoltării dacă nu s-ar fi dedicat “prosperării generale”, înlăturând astfel “efectele dușmăniei ce caută să se sape între diferitele clase sociale”.

11. “Trebuie să se dea muncii situația și rolul întreg ce i se cuvine. Prin încurajarea și canalizarea micilor economii să le facă a participa la beneficiile prosperării generale”.

Profesorul Slăvescu era pe deplin conștient de însemnătatea deosebită pe care o prezintă pentru bănci valorificarea optimă a micilor economii ale populației. Nu numai resursele financiare astfel atrase în circuitul economic sunt importante, ci mai mult decât atât, acțiunea de “a democratiza capitalul”, evitând în același timp capcanele rockefellerianismului și ale bolșevismului. În formularea și argumentarea acestui principiu, Victor Slăvescu îmbină abordarea managerială a directorului de bancă comercială cu perspectiva largă a economistului și a omului politic vizionar, preocupat de imperativele unei dezvoltări armonioase a societății românești.

12. “Este în interesul oricărei instituțiuni să nu facă din societatea ei o casă închisă, să nu recurgă veșnic numai la aceiași acționari de câteori va face apel la capital”.

Victor Slăvescu atrage atenția asupra unei alte coordonate extrem de importante a deschiderii instituțiilor financiare către marele public, înscrisă în același efort generos și inteligent de “a democratiza capitalul”: “la sporirea capitalului să poată participa și alți acționari noi. Este drept că o parte din noua subscriere să fie asigurată vechilor acționari, chiar în condiții mai favorabile din cauza riscurilor lor dela început; restul însă este bine să fie pus la dispoziția publicului cel mare”. Se observă și din aceste formulări viziunea de largă respirație democratică și spiritul profund liberal de care era animat marele economist.

13. “O bancă mare nu poate lucra în contradicere cu interesul obștesc. (...) Fără a năzui să iea asupra-și din instrumentele mari ale economiei naționale, o instituție financiară națională poate colabora la dezvoltarea vieții locale active, în participare cu județele, comunele și cu Statul”.

Acest principiu reia, dezvoltă și nuanțează cel de-al doilea principiu. Este reliefată necesitatea colaborării între instituțiile bancare și autoritățile centrale și locale ale statului. Băncile pot “înlesni inițiativa locală” și “trebuie să ajute inițiativa de interes obștesc”. Caracterul de instituție publică al unei bănci, și mai ales al unei bănci mari, prin însuși specificul operațiunilor pe care le efectuează, implică, în abordarea lui Slăvescu, asumarea unor responsabilități sporite față de întreaga societate.

14. “O mare instituție nu poate refuza să ajute operațiile financiare ale administrațiilor publice, însă ea trebuie să caute a avea în față o administrație serioasă și o operație de natură să garanteze banii dați și repede lor lichidare”.

Victor Slăvescu are în vedere desfășurarea unor operațiuni financiare corecte și lipsite de orice echivoc între bănci și administrația publică, având la bază garanții acoperitoare și an-

gajamente ferme în ceea ce privește îndeplinirea de către autoritățile statului a obligațiilor ce le revin.

15. “O mare instituție financiară mai trebuie să știe să contribuie cu o parte din beneficiile sale la opere de interes general”.

Capitalul are ”obligațiuni naționale și sociale” de care “trebuie să-și amintească”, afirmă Slăvescu. Cultura națională și categoriile mai puțin favorizate ale populației ar trebui sprijinite de către marile bănci românești, întrucât numai un efort de solidaritate națională și conștientizarea responsabilităților instituțiilor care doresc să facă parte din elita “finanței naționale” le au față de țară le vor permite acestora să-și sporească forța și prestigiul, mai cu seamă “în momentul când se duce o luptă aprigă contra capitalului”.

Experiența acumulată atât în străinătate, cât și în conducerea unor instituții de credit i-a permis lui Victor Slăvescu să înțeleagă mai bine principiile teoretice ale domeniului monetar și de credit din România. Pentru a descrie implicarea lui Victor Slăvescu în renașterea creditului românesc postbelic, Costin Murgescu spunea: “În inevitabilele dezbateri angajate, Victor Slăvescu își definește, printr-o prezentare monografică a băncilor comerciale din perioada războiului, concepția referitoare la rolul marii finanțe românești în rezolvarea problemelor vitale ale economiei naționale după care elaborează prima, cea mai completă și cea mai importantă monografie a sistemului nostru de credit în momentul în care aceasta trebuia să se angajeze pe drumul activităților postbelice, pe care autorul îl recunoaște ca nou, lung și greu, deci implicând o definire clară a programului și a metodelor de lucru preconizate”³².

Concepția lui Victor Slăvescu privind rolul finanțelor românești era structurată pe trei coordonate, și anume: consolidarea internă a capitalului autohton, permanenta afirmare a acestuia și expansiunea “prin noi înșine”, considerând că “viața economică a unei țări valorează atât cât valorează instituțiile financiare care o conduc și o

³² Costin Murgescu, “Mersul ideilor economice la români”, București, Editura Enciclopedică, 1994, vol.I, pp.57-58

alimentează”. Pentru atingerea acestor deziderate trebuiau dezvoltate fundamentele bancare teoretice. Prin analiza amănunțită și diagnosticarea exactă a fenomenelor economice românești, Victor Slăvescu a reușit să contureze situația economică, dar mai ales necesitățile sistemului monetar și de credit autohton.

Chiar dacă încuraja instituția creditului ca atare, Victor Slăvescu era conștient de atenția care trebuia acordată extinderii exagerate a clientelei bancare, în special într-o perioadă de refacere în urma războiului. Derularea ciclică a vieții economice determina falimentul afacerilor demarate în perioada de revigorare (constituite cu capitaluri puțin costisitoare), ceea ce atrăgea după sine dificultăți și pentru instituția de credit. În acest sens, Victor Slăvescu sublinia că personalul bancar angajat în activități de creditare trebuia să asigure un grad redus de expunere a capitalului plasat în afaceri atât prin verificarea bonității, cât și prin cunoașterea caracteristicilor activității respective.

În privința plasamentelor bancare și evitării crahurilor, Victor Slăvescu remarca: “Dacă capitalurile absorbite de pe piața financiară s-au îndreptat către conducătorii respectivi în plasamente și investițiuni serioase și solide care să reziste oricărei situațiuni generale, atunci evident politica de capitaluri este justificată. Dar dacă această politică de capitaluri s-a manifestat pentru a explica specula de efecte în bursă, specula de mărfuri din import fără nici un rost, specula de evaluări industriale, specula de valută, specula de imobile, atunci evident un viitor foarte apropiat ne va arăta greșelile grave ce s-au comis”.

În direcția consolidării sectorului bancar, Victor Slăvescu, în calitate de director la Banca Românească, propunea o nouă abordare a politicii de personal, nu doar sub aspectul recrutării și remunerării conform pregătirii, ci și sub cel al posibilității angajaților de a participa la beneficiile instituției respective. Acest demers a fost pus în practică de Banca Românească în 1919, când 10 la sută din beneficiul net a fost acordat funcționarilor săi. Este de remarcat faptul că, la multă vreme după această inițiativă întreprinsă de Victor Slăvescu și de bancă, în literatura și practica

internațională s-a discutat despre sisteme de distribuire a beneficiului, luând amploare un bogat arsenal de astfel de instrumente: acțiuni gratuite cu dividende, garantare de acțiuni colective, acțiuni distribuite la un curs sub valoarea lor nominală și reală.

În lucrarea „Tratat de bancă”, Victor Slăvescu a pornit de la ideea că lumea bancară este locul unde se întâlnesc interesele particulare ale multor indivizi, iar pentru apărarea intereselor generale de acest gen, ele trebuie să fie pe deplin protejate. În acest context, finanțistul Victor Slăvescu atribuia statului un rol cheie în procesul de emisiune monetară, în soliditatea circulației însemnelor monetare și a stabilității interne și externe a acestora, întrucât statul reprezenta expresia intereselor permanente ale națiunii.

În anul 1927 Victor Slăvescu a publicat un studiu intitulat „Necesitatea reglementării comerțului de bancă în România”, în care dezvoltă ideile expuse anterior. Încă de la început sublinia faptul că datorită obiectului activității sale, a metodelor de lucru și a operațiunilor pe care le folosea, comerțul de bancă, respectiv comerțul cu bani, nu putea fi asimilat cu simplul comerț cu mărfuri și tocmai de aceea el trebuia supus unei reglementări separate și foarte precise. Victor Slăvescu atrăgea atenția că organizațiile bancare îndeplineau, prin specificul activității lor, o funcție social-economică extrem de importantă în cadrul realității românești. Prin reglementarea activității bancare el nu înțelegea decât stabilirea unor norme și principii de ordin general, care să conducă activitatea instituțiilor bancare și pe care acestea să “le respecte în mod desăvârșit”³³.

Victor Slăvescu a criticat fragmentarea sistemului bancar românesc interbelic, caracterizat de un număr foarte mare de bănci (1 004 la sfârșitul anului 1926), distribuite inegal pe teritoriul național. Conform calculului său, capitalul mediu al unei instituții bancare era de 6-8 milioane lei, modest în condițiile deprecierei

³³ Victor Slăvescu, “Necesitatea reglementării comerțului de bancă în România”, București, Editura Cartea Românească, 1927, p. 4

monetare din acea perioadă. Numai în intervalul 1925-1926 au fost înființate 171 de bănci noi. Acest avânt este explicat de Slăvescu prin simplitatea pașilor ce trebuiau urmați de către asociați: pentru crearea unei bănci, ca de altfel pentru crearea oricărei societăți pe acțiuni, era nevoie doar de șapte persoane în calitate de fondatori care să cadă de acord asupra actului constitutiv și statutului, de cele mai multe ori foarte asemănătoare între ele. Această situație era inadmisibilă când erau în joc capitalurile atrase de la depunători. Singurul aspect pozitiv al acestei modalități simple de înființare a unei bănci era faptul că o mare parte din numerarul tezaurizat de către populație era repus în circulație.

Victor Slăvescu a făcut o radiografie amănunțită a sistemului bancar românesc la începutul anilor '30, când existau 1 097 de bănci. Fărămișarea capitalului autohton era cu atât mai primejdioasă cu cât moneda națională înregistrase o puternică depreciere în perioada postbelică. Caracterizând instituțiile bancare din provincie ca fiind entități "liliputane", Victor Slăvescu a sesizat faptul că activitatea băncilor, în special a celor din provincie, conducea la segmentarea pieței, suportul financiar de care dispuneau fiind extrem de redus. De altfel, aceste instituții au fost create ca urmare a unor inițiative locale, după primul război mondial, când demarase un puternic val inflaționist.

În primii ani după război dobânda era relativ redusă, ceea ce explica "ușurința cu care gospodăriile și întreprinderile economice au solicitat creditele, fie cu scopuri productive, fie cu scopuri consumative". Garanțiile oferite la acordarea creditelor constau, după cum afirma Victor Slăvescu, în bunuri și acoperiri care, cel puțin formal, creșteau ca valoare prin efectul deprecierei monedei.

"Când o bancă se lasă dusă de valurile cotidianului economic, când își desfășoară activitatea ei de la zi la zi, făcând din expedient principalul criteriu de conducere și activitate, nu poate fi de nici o mirare dacă o schimbare de conjunctură o pune imediat într-o situație iremediabilă". Victor Slăvescu sublinia, de asemenea, că o mare parte dintre băncile românești au comis erori în perioada de după primul război mondial, abătându-se de la principiile

elementare de politică bancară, erori soldate, la primul impuls exterior mai puternic, cu prăbușirea acestor societăți. Era firesc să se ajungă în această situație, atâta vreme cât “pe de o parte băncile dispuneau de un activ imobilizat și neexecutabil, iar pe de altă parte trebuiau să facă față cu promptitudine unor cereri insistente de restituire de depozite”.

Referindu-se la funcționarea unei bănci de emisiune, Victor Slăvescu preciza: “Independența băncii centrale de emisiune față de tezaurul public constituie un postulat hotărâtor și ori de câte ori el a fost sacrificat, s-au făcut cele mai triste experiențe, cu cele mai grele urmări”. Contribuția statului, în viziunea lui Victor Slăvescu, era legată de controlul și supravegherea procesului de emisiune din punct de vedere tehnic și al transparenței operațiunilor. Atrăgea însă atenția asupra riscului ca intervenția statului să degenereze în presiuni, alimentate de interese politice de moment, ale căror efecte ulterioare puteau fi nefaste pentru întreaga situație financiară a țării.

Victor Slăvescu concluziona că o bancă privată de emisiune era lipsită de dezavantajul birocrăției și era ferită de vătămări în cazul unor războaie, potrivit normelor de drept internațional privat (principiu care nu a funcționat însă în cazul tezaurului românesc după Moscova în timpul primului război mondial), prin urmare își putea îndeplini mai bine sarcinile decât o bancă centrală de stat. Fire echilibrată, el propunea și o soluție de mijloc – bancă de emisiune de tip mixt –, în acest caz statul colaborând cu capitalul privat în organizarea și conducerea unei bănci de emisiune. De altfel, acest sistem a fost aplicat în România între 1880-1901, iar ulterior între 1925-1948, ceea ce evidențiază clarviziunea și simțul practic caracteristice lui Victor Slăvescu³⁴.

Despre rolul Băncii Naționale în cadrul economiei românești Slăvescu a scris încă de la începutul perioadei interbelice. El l-a citat în mai multe rânduri pe I.G.Bibicescu, guvernatorul băncii

³⁴ Idem, „Tratat de bancă”, *vol.II*: „Doctrina de bancă. Băncile de emisiune”, București, Editura Cartea Românească, 1931, pp. 40-73

centrale în perioada primului război mondial, care afirma că fără această instituție România nu ar fi putut face războiul de reîntregire națională. Slăvescu spunea că Banca Națională a României și-a adus întotdeauna “partea sa de contribuție, ajutând statul și economia națională prin toate greutățile ce au încercat”. Economistul sublinia faptul că o bancă de emisiune avea rol dublu: pe plan intern regla emisiunea de bilete și circulația monetară, iar pe plan extern menținea valuta țării la acea valoare de schimb internațional care să-i permită reglementarea tranzacțiilor bănești între țară și străinătate, ca urmare a relațiilor comerciale³⁵.

În primii ani după război situația Băncii Naționale era destul de precară și tocmai de aceea, sesizând pericolul, Victor Slăvescu a publicat mai multe articole în sprijinul acesteia. Situația s-a tensionat mai ales în momentul în care s-a pus problema înființării unei noi bănci de emisiune. Conducerea Băncii Naționale a refuzat să mai acorde un nou împrumut statului, iar soluția găsită de unii dintre sprijinitorii Guvernului Averescu era înființarea unei noi bănci centrale. Slăvescu a făcut o analiză a situației, demonstrând că un astfel de remediu era intolerabil. Statul român datoră Băncii Naționale, în septembrie 1921, peste 12 miliarde lei, față de 480 milioane lei, în 1914. Victor Slăvescu a înfățișat cauzele care ar fi condus la o situație periculoasă pentru institutul de emisiune al României. Astfel, după război, situația finanțelor publice era dezastruoasă și de aceea statul a apelat în mod continuu la creditele Băncii Naționale, măbind astfel circulația biletelor de bancă și, în consecință, inflația. Dar statul nu a putut să ofere acoperirea legală de care banca avea nevoie, în aur sau devize, și de aceea biletele de bancă se transformau practic într-o hârtie-monedă care avea drept principală acoperire și garanție bonul de tezaur sau creditul statului.

Starea precară a Băncii Naționale a României a fost influențată și de politica comercială promovată de către guvernele de la

³⁵ Idem, “Politica financiară a Băncii Naționale a României”, în “Viitorul”, anul XIV, nr.4081/ 20 octombrie 1921, p.1

București imediat după război. Victor Slăvescu era de părere că “printr-un import inutil și primejdios ne-am epuizat toate disponibilitățile asupra străinătății, siliți fiind a plăti mărfurile cumpărate în moneda țării, exportată prin fraudă în tot Apusul”. O ultimă cauză era ceea ce el numea “debandada cheltuielilor publice”. Finanțele publice ale statului se sprijineau numai pe creditele primite de la banca de emisiune și de aceea România se confrunta cu o adevărată anarhie în acest domeniu. Datorită acțiunii conjugate a acestor factori, rolul Băncii Naționale în reglarea circulației monetare și de protejare a monedei naționale era total paralizat, “ea nemaiputând face decât mișcări izolate”³⁶.

Situația era intolerabilă, și de aceea conducătorii BNR au refuzat să mai acorde un împrumut statului. Victor Slăvescu a luat apărarea Băncii Naționale în această privință, mai ales după ce s-a pus problema înființării unei noi instituții de emisiune. “Dacă înființarea unei noi bănci de emisiune ar corespunde unui singur interes general nu ar fi nimic de spus, dar când la mijloc nu găsim altceva decât combinații de cabinet, o astfel de încercare nu merită nici disprețul opiniei publice. Instituțiile fundamentale ale statului nu pot depinde de apariția unora sau altora din personajele zilei care ținesc a-și servi interesele trecătoare. Ele rămân deasupra celor trecători, deasupra celor improvizăți la locuri de mare răspundere, pentru că ele se confundă în dezvoltarea lor cu dezvoltarea țării”³⁷.

În anul 1928 Victor Slăvescu a scris un articol intitulat „Normalizarea Băncii Naționale”, în care a analizat activitatea desfășurată după război de instituție și și-a exprimat punctul de vedere în legătură cu rolul pe care aceasta trebuia să îl aibă în viitor. Dacă în primii zece ani după război Banca Națională a fost mai mult bancă de credit, satisfăcând toate nevoile de credit ale economiei românești, fundamentală era în acel moment, considera Victor Slăvescu, consolidarea monetară, atât de necesară unei vieți

³⁶ *Ibidem*

³⁷ Idem, “O nouă bancă de emisiune?”, în “Viitorul”, an XIV, nr. 4116/1 decembrie 1921, p.1

economice normale. Banca Națională trebuia așadar să se întoarcă la regimul convertibilității biletului său în aur sau devize-aur (regim suspendat în 1914). “Ea trebuie să se reîntoarcă la marele și delicatul rol de bancă de emisiune, cu un bilet convertibil, păstrând stabilitatea valorii monedei noastre față de alte monede și punând la dispoziția pieții semnele monetare trebuincioase pentru mijlocirea tuturor tranzacțiilor economice”³⁸.

Caracterizând băncile ca fiind “adevăratul nod vital al corpului economic”, profesorul Slăvescu nu a ezitat să analizeze situația societăților bancare în perioada crizei economice de la începutul anilor '30. În lucrarea „Politica bancară a României și depresiunea economică mondială”, reluând ideea fărâmițării bancare românești și caracterul disproporționat al numărului băncilor mici față de cele mari, Victor Slăvescu cataloga situația ca fiind gravă, în special în contextul deprecierei postbelice a monedei naționale, descriind această perioadă ca fiind caracterizată de dorința universală de “îmbogățiri rapide și fără prea multă efortare”.

Tratând problema “primejdiei abuzului de credit” care a urmat stabilizării monetare din 1929, Victor Slăvescu caracteriza băncile ca fiind niște seismografe care înregistrau fidel modificările din economie, subliniind faptul că mărirea dobânzii din anii premergători crizei, conjugată cu lipsa puterii de plată a debitorilor, a avut două efecte principale, și anume sporirea datoriilor cu dobânzile acumulate și imobilizarea băncilor prin plasamente nelichide. Bun cunoscător al agriculturii românești, Victor Slăvescu a acordat o atenție sporită efectelor crizei economice asupra României, țară preponderent agrară, iar din acest punct de vedere a caracterizat relația dintre bancă și debitorii săi drept una de solidaritate.

În opinia lui Victor Slăvescu criza bancară din anii depresiunii economice interbelice a fost cauzată și de masa creditorilor nervoși și nerăbdători, ceea ce denotă o cultură bancară precară, afirmând

³⁸ Idem, „Normalizarea Băncii Naționale”, în “Viitorul”, an XXI, nr. 6142/ 9 august 1928, p.1

că “cei mai mari dușmani ai deponenților din bănci sunt deponenții înșiși”. Cu toate acestea, a apreciat solidaritatea băncilor românești din acea perioadă critică și a salutat sprijinul puternic și efectiv al Băncii Naționale a României.

Spirit liberal și optimist, fin observator al sistemului bancar românesc, Victor Slăvescu își exprima convingerea că o criză economică, pe lângă pierderile pe care le provoacă, are și valoare educativă incontestabilă și că perioadele dificile din viața oricărei țări sunt de natură a împrăști mediul economic, entitățile “îndoielnice” dispărând în folosul economiei naționale³⁹. Soluția ieșirii din criză a instituțiilor bancare o reprezenta concentrarea acestora. Băncile românești sufereau de “o criză de adaptare”, neînțelegând la timp simptomele crizei care apăruse în viața economică a României. Dacă se recurgea la concentrarea unităților bancare, economia românească ar fi putut beneficia de o rețea de credit mai solidă și mai bine amplasată în teritoriu. Dar pentru ca această acțiune de reorganizare a vieții bancare să poată fi pusă în practică era nevoie, susținea Victor Slăvescu, de acțiunea simultană a statului și a Băncii Naționale. Statul putea interveni prin asigurarea unui cadru legal și prin acordarea de avantaje fiscale băncilor care fuzionau, iar Banca Națională, cea care cunoștea “intimitatea tuturor băncilor”, trebuia să-și îndrepte creditele cu predilecție către acestea⁴⁰.

³⁹ Idem, „Politica bancară a României și depresiunea economică mondială”, București, Imprimeriile Independența, 1932, passim

⁴⁰ Idem, „Concentrarea bancară”, în “Viitorul”, an XXIV, nr. 7073/1 septembrie 1931, p.1

IV. Activitatea ministerială

În noiembrie 1933, în urma alegerilor generale, Partidul Național Liberal a revenit la conducerea României, iar Victor Slăvescu a fost cooptat în Guvernul I.G. Duca în calitate de subsecretar de stat la Ministerul Finanțelor. După tragica asasinare a Primului-ministru, la 29 decembrie 1933, a fost instalat un nou guvern sub conducerea lui Gheorghe Tătărescu. Victor Slăvescu a devenit de această dată titular la același minister, începând astfel o nouă etapă în cariera sa de om politic. Ministeriatul lui Slăvescu a durat doar un an, deoarece în februarie 1935 și-a prezentat demisia, dezamăgit de faptul că, în pofida eforturilor sale, nu a putut schimba prea mult mentalitatea și mijloacele de lucru ale colegilor din guvern.

Situația nu-i era nici pe departe favorabilă, deoarece economia României traversase o criză care lăsase urme adânci. Victor Slăvescu a pornit plin de încredere în cariera ministerială, încercând să pună în aplicare toate acele principii pentru care militase atunci când se aflase pe băncile opoziției parlamentare. Este interesant de subliniat faptul că de-a lungul anului 1934 profesorul Slăvescu nu a mai notat nimic în caietele sale de note și însemnări zilnice, dovadă a volumului de muncă depus în fruntea ministerului (situația nu s-a mai întâlnit de-a lungul întregii perioade 1928-1939).

În momentul instalării oficiale ca ministru, Victor Slăvescu a ținut un discurs în fața funcționarilor din subordine. Schița inițială a acestuia se păstrează la Arhivele Naționale Istorice Centrale. “Măria Sa Regele a binevoit a-mi face marea cinste de a-mi încredința conducerea Ministerului Finanțelor. Adânc pătruns de sarcina grea ce mi s-a așezat pe umeri, voi căuta să-mi îndeplinesc datoria cu toată energia și cu toată hotărârea, oricât de mari sunt greutatea ceasului de față. În munca ce încep astăzi, cu toată ardoarea vârstei mele mai tinere, mă voi inspira din pilda înaintașilor mei la acest departament, de la care am învățat cum

să-mi servesc țara și cum să-i apăr drepturile și interesele ei”⁴¹. Acestea erau convingerile cu care marele economist își începea misiunea de ministru al finanțelor. La 9 ianuarie 1934, momentul instalării oficiale, Victor Slăvescu a apelat la “concursul leal și hotărât” al colaboratorilor săi, asigurându-i pe aceștia că nu va recunoaște decât “meritul și destoinicia, dar mai presus de toate cinstea și devotamentul către serviciul public”⁴².

La 17 ianuarie 1934, într-un interviu acordat ziarului *Viitorul*, Victor Slăvescu preciza faptul că cea mai importantă condiție pentru normalizarea vieții statului era reintroducerea ordinii în finanțele publice, având în vedere reducerea impozitelor și reaşezarea acestora pe baze echitabile. Proaspătul ministru se pronunța în favoarea unor economii bugetare severe, prin simplificarea aparatului de stat, dar fără dezorganizarea serviciilor publice. Totodată, el își anunța intenția de desființare a regiilor autonome create de către guvernarea național-țărănistă, pe care le considera prea risipitoare, și se pronunța pentru o largă conversiune a datoriilor, dând astfel posibilitatea de renaștere a creditului.

Prin această atitudine, Victor Slăvescu dovedea consecvența principiilor sale, încă din 1930 pronunțându-se pentru adoptarea unor măsuri similare celor de mai sus. În articolul „Economii, economii”, el atrăgea atenția asupra dezechilibrului grav care exista între “economia națională și economia financiară a statului”. Victor Slăvescu îi acuza pe guvernanți că nu țineau seama de faptul că economia națională traversa o criză profundă și nu mai putea face față sarcinilor fiscale din ce în ce mai mari. Într-o perioadă în care statul trebuia să fie cel care să ofere un exemplu în privința cumpătării și economisirii, se creau impozite noi și tot mai apăsătoare⁴³. Într-adevăr, în perioada 1929-1933 au fost emise

⁴¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Victor Slăvescu, dosar 15, f. 36

⁴² “Argus”, an XXIV, nr. 6225 /10 ianuarie 1934, p.5

⁴³ Victor Slăvescu, „Economii, economii” în “Democrația”, an XVIII, nr.2/1930, p.5-7

peste 65 de legi în legătură cu impozitele și taxele pe care le aveau de plătit contribuabilii⁴⁴.

Noul ministru al finanțelor anunța o reformă fiscală, deoarece era de părere că o acțiune fiscală, insuficient pusă în concordanță cu viața economică a statului, putea împiedica dezvoltarea normală a unei țări. Victor Slăvescu și-a anunțat intențiile în legătură cu reforma fiscală la 16 februarie 1934, în ședința comitetului de direcție al Uniunii Camerelor de Comerț și Industrie. Trei principii urmau să stea la baza noii reforme: degrevarea fiscală pentru a se ajunge la venituri reale și sigure pentru stat, suprimarea impozitului pe capital și “examinarea contribuțiilor directe cu extremă bunăvoință”. Slăvescu arăta faptul că sarcinile fiscale reprezentau 26,54 la sută din venitul național în anul 1933, față de 19,11 la sută în anul 1928, în condițiile în care acesta scăzuse de la 200,9 miliarde lei în 1928 la 99,3 miliarde lei în 1933. În situația existentă, capacitatea de plată a contribuabililor era total depășită. “La un venit din ce în ce mai redus, menținerea prea ridicată a cotelor de impunere tinde să sugrume orice activitate economică, să deprime orice inițiativă./.../ Perseverarea într-o asemenea politică fiscală este de natură să înfrângă reguli elementare de impunere, trase din experiența trecutului și socotite constante de știința și doctrina financiară”⁴⁵.

La începutul lunii martie 1934, Victor Slăvescu, în calitate de ministru de finanțe, a expus în fața camerelor Parlamentului proiectul privind modificarea legii contribuțiilor directe. Ministrul susținea că “impozitul global este un impozit cu așa de mari defecte și provocator de așa dezagreabile raporturi între fisc și contribuabil încât trebuie să se renunțe la el ca venit fiscal”. Impozitul global a fost înlocuit cu impozitul cu caracter mixt, numit supracotă. Acesta avea caracter progresiv și era impus în mod automat pentru fiecare categorie de venituri impozabile în conformitate cu o cotă fixată. Slăvescu spera că astfel va simplifica

⁴⁴ vezi Constantin Hamangiu, „Codul general al României”, București, Editura Librăriei Universale Alcalay, vol. XV-XXI, passim

⁴⁵ “Argus”, an XXIV, nr. 6261/ 16 februarie 1934, p.3

aparatură fiscală, deoarece nu mai era nevoie de declarația de venit din partea contribuabilului, perceperea impozitului făcându-se automat: “Nu va mai exista atmosfera de luptă între fisc și contribuabil, cu caracter imoral și antisocial”⁴⁶. Ministrul afirma că era de preferat ca impozitele să fie mai mici, dar să fie plătite la zi, față de situația anterioară când, în pofida faptului că impozitele erau mari, ele rămâneau de multe ori neîncasate, iar statul avea de suferit. O măsură primită cu multă satisfacție de cei implicați era aceea a suprimării impozitelor pe capital, deoarece atât industria, cât și comerțul au fost profund afectate de criza economică din anii anteriori.

Noua lege fiscală a fost promulgată la 1 aprilie 1934 și a condus la multe controverse. Național-țărăniștii, prin vocea lui Virgil Madgearu mai ales, au contestat faptul că acest act normativ ar aduce vreo relaxare fiscală. Virgil Madgearu, în pofida relației personale apropiate pe care o avea cu Victor Slăvescu, a atacat noua lege cu atât mai mult cu cât aceasta înlocuia Legea pentru unificarea contribuțiilor directe și pentru înființarea impozitului pe venitul global din 19 aprilie 1933, adoptată în perioada în care el era ministru de finanțe. Madgearu nu uitase, desigur, atitudinea pe care o avusese colegul său cu prilejul dezbaterii acestei legi. Slăvescu luase atitudine în numele Partidului Național Liberal împotriva legislației fiscale promovate de național-țărăniști, scriind o serie de articole sub aceeași titulatură: ”Legiferările domnului Madgearu”.

Se pare că, în pofida bunelor intenții, noua lege nu a dat rezultatele pe care le aștepta ministrul Slăvescu, din moment ce la sfârșitul anului 1934 tot el anunța “o vastă reformă a actualului sistem de impunere și încasare”.

Ca ministru al finanțelor, Victor Slăvescu s-a declarat partizanul cel mai hotărât al menținerii “cele mai serioase și mai ortodoxe politici monetare”. Moneda națională trebuia apărată atât împotriva atacurilor care veneau din interior, cât și celor din exterior, pentru

⁴⁶ “Argus”, anul XXIV, nr. 6294/9 martie 1934, p.1

că numai în condițiile existenței unei monede stabile și puternice economia putea înregistra progrese. El se declara pentru o colaborare strânsă între instituția pe care o conducea și Banca Națională a României, astfel încât aceasta din urmă să-și poată îndeplini rolul de protectoare a monedei naționale. Institutul de emisiune nu trebuia însă să se izoleze în politica sa monetară, având menirea de a face “oarecari sacrificii”, alături de stat, pentru îndreptarea situației economice a României⁴⁷.

De pe banca guvernamentală, Slăvescu a reușit să aducă în discuția Parlamentului o problemă care îl procupa de mai multă vreme și pe marginea căreia scrisese mai multe studii și articole: reglementarea comerțului de bancă. Încă din 1926 el atrăsese atenția asupra faptului că după război activitatea bancară intrase într-o epocă nouă în care era nevoie de mijloace de lucru noi, reale și eficiente. De-a lungul primului deceniu interbelic au fost înregistrate mai multe falimente de bănci, majoritatea angajate în operațiuni ilicite. Tocmai de aceea Slăvescu milita pentru o reglementare specială a acestui domeniu, care se supunea în acel moment normelor cuprinse în Codul Comercial, ca orice altă întreprindere economică. “Băncile s-au înmulțit ca ciupercile după ploaie, alimentând trotuarul bursei, falsificând cursurile valorilor mobiliare”; de aceea era necesară o lege care să prevadă limitele între care se putea desfășura activitatea bancară.

Controlul pe care îl invoca fruntașul liberal nu trebuia interpretat ca o îngrădire a inițiativei private, ca o intervenție brutală a statului în economie, ci ca o măsură de ocrotire a tuturor întreprinderilor economice oneste. Mărirea numărului de societăți care își procurau fondurile de pe piața de capital demonstra “nevoia cunoașterii mai îndeaproape a tot ce se petrece și se poate petrece cu prilejul înființării și funcționării acestor unități economice./../ Când o mână de persoane pun la cale o întreprindere pentru viața căreia cer capitalul atâtor oameni, lucrurile se schimbă și întrebarea noastră este: oricine poate face lucrul acesta? Nu este oare potrivit

⁴⁷ “Argus”, anul XXIV, nr. 6252/7 februarie 1934, p.1

ca aceste inițiative să fie supuse aprecierii unor foruri competente, obiective și dezinteresate”⁴⁸.

Având convingerea că zvonurile și îndemnurile iraționale erau cele care conduceau la asaltul ghișeelor băncilor, Victor Slăvescu considera că situațiile de criză apărute în sistemul bancar românesc puteau fi evitate: “...oricât de serioasă este criza economică actuală, și oricâte greșeli s-ar fi comis pe alocurea de către întreprinderile noastre bancare, multe din întreprinderile de bancă ar fi reușit să treacă peste momentele de încercare de astăzi și ar fi putut să facă față obligațiunilor lor”.

Această stare de lucruri nu mai putea continua într-o economie aflată în plină dezvoltare și care dorea să funcționeze pe baze solide. De aceea, Victor Slăvescu a trasat liniile generale pe care trebuia să le aibă o lege în domeniul reglementării activității bancare. Era nevoie în primul rând de fixarea unor norme precise în privința înființării de bănci noi. El era de părere că firmele individuale care se ocupau de comerțul cu bani nu mai corespundeau realităților economice românești, iar acest tip de activitate trebuia încredințat doar băncilor constituite sub forma unor societăți anonime pe acțiuni. Băncile individuale erau “prea intim legate de viața proprietarilor lor și de aceea nu pot avea destule garanții de continuitate”.⁴⁹ Crearea de bănci noi urma să fie supusă unui control preventiv exercitat de către un organism competent care să funcționeze pe lângă Banca Națională a României (acest organism avea să fie Consiliul Superior Bancar). În lege trebuia prevăzut minimul de capital pe care o bancă era obligată să îl posede pentru a putea funcționa. De asemenea, inițiatorii unei bănci trebuiau să fie oameni “*de bună reputație morală*”, având obligația de a rămâne o anumită perioadă în instituția respectivă.

⁴⁸ Victor Slăvescu, „În jurul reformei Codului de Comerț”, în “Viitorul”, anul XIX, nr.5640/14 decembrie 1926, p. 1

⁴⁹ *Ibidem*, p. 10

Victor Slăvescu dorea o reglementare drastică și în privința regimului depozitelor bancare. Nu mai putea fi continuat sistemul în care orice bancă, indiferent de forma juridică, avea dreptul să primească depozite spre fructificare. “A lăsa la aprecierea marelui public unde să-și încredințeze disponibilitățile de capitaluri, câtă vreme acestui public îi lipsește puțința unei bune orientări și informări, constituie desigur o greșeală și chiar o primejdie”⁵⁰. Pentru ca o bancă să poată fi autorizată să primească depozite trebuia în primul rând să funcționeze de un anumit timp și să dispună de un minim de capital.

O altă problemă adusă în discuție de Victor Slăvescu era cea a fondurilor de rezervă de care o bancă trebuia să dispună. Acestea trebuiau astfel plasate încât să fie întotdeauna sigure și lichide. Sistemul adoptat la acea dată de băncile românești era de a-și plasa rezervele în operațiuni curente sau de a considera ca o contravaloare a acestor fonduri unele efecte publice, imobile, acțiuni de care o instituție bancară putea beneficia. Era nevoie însă de “adevărate fonduri de rezervă”, lichide, pentru a se putea interveni în orice situație⁵¹.

Ultima chestiune abordată a fost aceea a bilanțurilor pe care le întocmeau băncile. Victor Slăvescu era de acord cu introducerea unor bilanțuri-tip (așa cum se întâmpla în Germania sau în Marea Britanie), dar era în același timp conștient că în România nu existau încă toate condițiile pentru a se întreprinde acest pas. De aceea sugera introducerea, pentru început, numai a câtorva informații-tip: la capitolul pasiv – capitalul, fondurile de rezervă, depozitele după termenele lor, angajamentele de rescont, diverșii creditori; la capitolul activ – banii din casă și disponibilul la alte bănci, protofoliul de scont și de efecte publice, precum și conturile curente cu garanțiile care le acopereau, imobilele etc. Totodată, el se pronunța pentru organizarea “unui corp select și selecționat de

⁵⁰ *Ibidem*, p. 13

⁵¹ *Ibidem*, p.16

inspectori”, care să funcționeze pe lângă Consiliul Superior Bancar și care să cerceteze modul de întocmire a bilanțurilor⁵².

Toate aceste principii se regăsesc în Legea privind organizarea și reglementarea comerțului de bancă din 8 mai 1934. Victor Slăvescu, în calitate de inițiator, prezentase proiectul legii în Parlament la 22 aprilie 1934. În cuvântarea pe care a ținut-o cu acel prilej a subliniat faptul că această lege avea meritul de a fi prima în materie bancară, fapt pe care îl considera curios ținând seama de apetitul pentru legiferare în diverse domenii de care dăduse dovadă până în acel moment forul legislativ al României. Ministrul finanțelor a subliniat faptul că în domeniul bancar se “ciocnesc interese mari” și de aceea legea a trebuit concepută cu foarte mult tact “pentru a nu se împiedica activitatea economică a băncilor și a nu le înjugula statului”. Măsurile luate se impuneau însă pentru că “băncile se fac în general cu banii altora și răspunderea trebuie să fie mare”. Criza economică a grăbit adoptarea acestei legi, pentru că în perioada 1929-1933 s-au manifestat toate slăbiciunile sistemului bancar românesc, multe dintre problemele stabilitamentelor bancare putând fi evitate dacă ar fi existat o reglementare legislativă în domeniu.

Legea definea termenul de “întreprindere de bancă” și reglementa foarte strict operațiunile pe care aceasta le putea desfășura. De asemenea era prevăzut capitalul minim de care trebuia să dispună orice bancă: 20 milioane lei în București, 10 milioane lei în municipii, 5 milioane lei în orașe și 2 milioane lei în comune rurale. Prin același act normativ a fost creat și Consiliul Superior Bancar, organism însărcinat cu autorizarea și supravegherea activității bancare⁵³. Ministrul de finanțe a declarat în Parlament, în momentul în care a prezentat această lege, că statul român avea nevoie de bănci bine repartizate pe teritoriul țării și bine conduse, instituții bancare mai puțin numeroase, dar

⁵² *Ibidem*, pp.17-18

⁵³ “Argus”, anul XXIV, nr. 6327/24 aprilie 1934 p.4; vezi și Constantin Hamangiu, „Codul general al României”, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, 1935, vol.XXII, p.270-286 și 674-704

puternice: “Noi urmărim, fixând acest cadru legal, să dăm creditului privat al țării, de la care se așteaptă o înviore economică în viitor, acea puțință de refacere pe baze serioase”⁵⁴.

Pe Victor Slăvescu l-a preocupat reglementarea activității în domeniul bancar și câțiva ani mai târziu. Astfel, el a elaborat un anteproiect al legii de organizare a Institutului Național pentru Garantarea Depunerilor și Ajutorare a Băncilor. O copie a acestuia se găsește în fondul arhivistic Slăvescu de la Arhivele Naționale Istorice Centrale. Documentul nu este datat, dar cel mai probabil a fost elaborat între anii 1939-1941; datorită împrejurărilor istorice pe care le trăia țara, acest proiect nu a mai făcut obiectul unei legi votate în Parlament. Totuși, ideile pe care Slăvescu le avea în legătură cu acest domeniu sunt deosebit de interesante. Astfel, acest institut trebuia înființat în scopul de a încuraja “depunerea micilor economii la institutele de credit care fac operațiuni de depozite, prin garantarea restituirii lor, ajutorarea băncilor membre în caz de împrejurări grave de natură a primejdui existența lor, precum și pentru mobilizarea plasamentelor acestora”. Putea deveni membră a acestui organism orice bancă cu un capital minim de 1 milion lei deplin vărsat, cu operațiuni active și care putea aduce o cotizație de 1 la sută calculată asupra capitalului și rezervelor. Institutul urma să fie condus de un Consiliu de administrație format din 9 membri, câte 3 reprezentanți pentru fiecare categorie de bănci: mari, mijlocii, mici. De asemenea era reglementată amănunțit întrebuintarea fondului comun bancar, a obligațiilor și înscrierilor și erau prevăzute avantajele de care se bucurau membrii institutului⁵⁵.

În multe dintre articolele pe care le-a publicat de-a lungul primului deceniu interbelic Victor Slăvescu a dezbătut și chestiunea bugetului. Întotdeauna s-a pronunțat pentru alcătuirea unui buget “numai în raport de posibilitatea reală a unor încasări de venituri certe, iar nu după nevoi de cheltuială ce se sporesc în mod

⁵⁴ “ Viitorul”, anul XXVII, nr.7882/22 aprilie 1934, p. 3

⁵⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Victor Slăvescu, dosar 11, f.129-136

artificial și fără să corespundă unor nevoi evidente”. Echilibrul bugetar influența nu numai desfășurarea vieții de stat în condiții normale, ci și reputația statului român pe piețele internaționale de capital. Ca ministru de finanțe, Victor Slăvescu a trebuit să alcătuiască bugetul statului pe exercițiul 1934-1935 într-o perioadă deloc ușoară pentru economia și societatea românească. Încă de la instalarea în fruntea ministerului el a anunțat amânarea cu șase luni a alcătuirii noului buget, datorită tratatelor pe care statul român le angajase cu creditorii străini în vederea reducerii datoriei externe. Ministrul Slăvescu își mai motiva decizia și prin faptul că dorea să prezinte Parlamentului un adevărat plan de redresare economică, un ansamblu de măsuri care trebuiau luate în domeniul bugetar, monetar și economic. “Nu vin în fața Parlamentului cu un buget improvizat într-o săptămână, două, ca să zic că am făcut buget, eu fac prima dovadă că sunt animat de hotărârea și de intenția de a face la acest departament și o politică financiară de stat și o gospodărie rezemată pe nevoile reale și pe adevăratele puteri ale țării”⁵⁶.

Inițial, ministrul de finanțe a anunțat că nu se poate alcătui un buget mai mare de 18 miliarde lei, însă, în pofida tuturor demersurilor pe care le-a făcut pe lângă colegii din Guvern, nu a reușit acest lucru. Astfel, la începutul lunii iulie 1934, el a prezentat spre aprobare Parlamentului un buget care depășea plafonul de 21 miliarde lei. În expunerea prezentată cu acest prilej Victor Slăvescu a arătat că urmărise două lucruri, și anume: realizarea unui echilibru bugetar și stabilitatea monetară. A răspuns cu acest prilej și atacurilor pe care le primise din partea național-țăranștilor, afirmând cu tărie că “în criza economică actuală nu există medicamente monetare./.../ Este o falsă și primejdioasă iluzie să-și închipuie cineva că prin devaluarea monetară și prin sporirea de semne monetare ajungem la o vindecare a crizei”⁵⁷.

⁵⁶ “Argus”, anul XXIV, nr.6301/ 3 aprilie 1934, p.2

⁵⁷ Victor Slăvescu, „Politica noastră bugetară”, în “Viitorul”, anul XXVII, nr. 7934/3 iulie 1934, p.3

Profesorului Slăvescu i s-a reproșat că a fost “prizonierul miniștrilor” atunci când a alcătuit bugetul statului. Este interesant să aflăm opinia sa despre rolul și metodele de lucru ale unui ministru. Trebuie să avem în vedere faptul că Victor Slăvescu nu avea mentalitatea unui simplu funcționar, datorită mai ales muncii la catedră. El declara că nici un ministru de finanțe nu se poate închide în biroul său de la minister ca un “mic dictator”, de unde să-i cheme la ordine pe colegii de Guvern. Avea convingerea fermă că “nevoile statului nu pot fi cunoscute decât în urma unei examinări la fața locului, a fiecărui serviciu public./.../ Eu declar că voi continua aceste cercetări ministeriale, pentru că numai atunci un ministru al finanțelor știe să repartizeze în mod just și echitabil cheltuielile, când cunoaște realitatea economică”⁵⁸.

Victor Slăvescu a încercat să pună în practică principiile de organizare ale Ministerului Finanțelor pe care le publicase încă din anul 1927. În concepția sa, la baza acestui organism guvernamental trebuia să stea biroul de specialitate. Această strictă specializare trebuia înfăptuită tocmai datorită triplului rol pe care ministerul îl avea de îndeplinit: fiscal, respectiv de a găsi și urmări veniturile necesare serviciilor publice și de a ordona cheltuielile lor, de control, îndrumare și ajutorare a serviciilor financiare de interes obștesc și de controlor și coordonator al întregii economii financiare private. De aceea un ministru de finanțe trebuia să fie interesat în urmărirea cât mai strictă a punerii în valoare a tuturor bugetelor publice și private⁵⁹. Dar oricât de bine ar fi fost concepută schema de organizare a acestui minister, ea nu putea oferi rezultatele dorite dacă personalul nu beneficia de o formare profesională adecvată.

Această condiție a bunei pregătiri a funcționarilor era necesară în toate serviciile publice, dar ea era indispensabilă pentru Ministerul Finanțelor, având în vedere natura specială a obligațiilor pe care această instituție le avea: ”Funcționarii Ministerului

⁵⁸ *Ibidem*

⁵⁹ Victor Slăvescu, „Principii de organizare ale Ministerului Finanțelor”, în “Viitorul”, an XX, nr. 5854/30 august 1927, p.1

Finanțelor sunt chemați să ceară de la contribuabili sacrificii materiale, deci trebuie să aibă autoritatea morală pentru ca aceștia să se supună, fără a naște o luptă aprigă între ei și statul ce reprezintă. Pe de altă parte, aceiași funcționari trebuie să fie destul de stăpâni pe ei pentru a înlătura tentația ce o are acela ce impune pe altul la plată și mânuiește banul”⁶⁰. Victor Slăvescu aprecia că majoritatea funcționarilor angajați în structurile Ministerului Finanțelor nu beneficiau de pregătire profesională corespunzătoare și de aceea a avansat propunerea ca în cadrul Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale să existe o secție specializată în acest sens. Viitorii absolvenți urmau să aibă o temeinică pregătire, trebuind să stăpânească noțiuni de economie, finanțe, contabilitate comercială, întreprinderi, drept etc ⁶¹.

Pentru buna desfășurare a activității administrațiilor financiare, ministrul dorea amenajarea de localuri speciale și împărțirea zonelor populate din marile orașe în subdiviziuni fiscale, astfel încât să existe un contact direct și permanent între contribuabili și aparatul de stat. Sub conducerea sa a început chiar construcția a patru noi sedii pentru administrațiile financiare din București, dar această acțiune nu a fost bine primită. În multe cazuri, administrațiile își desfășurau activitatea în localuri private pentru care se percepeau chirii destul de mari. Proprietarii, în general oameni influenți, au făcut presiuni pentru ca aceste organe ale statului să rămână mai departe în localurile închiriate. În fața unei asemenea situații, Victor Slăvescu exclama:” Este pur și simplu uluitor ceea ce se întâmplă!”, fiind de părere că situația era semnificativă pentru “atmosfera morală în care trăim”⁶².

O preocupare importantă a economistului Victor Slăvescu în calitatea de ministru de finanțe a fost reducerea datoriei pe care

⁶⁰ Idem, „Bazele organizării Ministerului Finanțelor”, în “Viitorul”, an XX, nr.5860/6 septembrie 1927, p.1

⁶¹ Idem, „Pregătirea aparatului fiscal”, în “Viitorul”, anul XIX, nr. 5690/9 noiembrie 1926, p.1

⁶² Idem, „Note și însemnări zilnice, București”, Editura Enciclopedică, 1996, vol.I, p. 85

România o avea față de creditorii străini. De-a lungul perioadei 1929-1933, statul român contractase mai multe împrumuturi externe, mai ales prin intermediul Casei Autonome a Monopolurilor Statului. Datorită crizei, situația economică devenise precară, lucru subliniat de ministrul liberal în memorandumul intitulat *La situation économique de la Roumanie et sa capacité de paiement*, publicat în 1934. Venitul pe cap de locuitor cunoscuse o curbă puternic descendentă, de la 11 546 lei în 1928 la 5 327 lei în 1933⁶³. Anuitățile externe ale statului român au avut o creștere însemnată: de la 4 miliarde lei în 1928 la 6,1 miliarde lei în 1931, când s-a atins momentul de vârf, cifra provizorie pentru anul 1933 fiind de 3,75 miliarde lei. Experții străini care au cercetat starea economiei românești au ajuns la concluzia că pentru anul 1934 suma maximă care putea fi alocată pentru plata datoriei externe era de maximum 2 miliarde lei⁶⁴.

În aceste condiții, Victor Slăvescu a început la Paris negocieri cu creditorii străini, astfel încât să obțină o reducere și o reeșalonare a datoriei externe. Ministrul preciza, în aprilie 1934, că tratativele dintre părți se desfășurau într-o atmosferă binevoitoare, dar sublinia și faptul că delegația României avea o atitudine fermă: “Dincolo de suma ce am oferit nu mai pot da nici un ban. Oferta făcută nu e ofertă de târguială, ci se reazemă pe cercetarea amănunțită a situației noastre economice și financiare și peste care nu se poate trece”⁶⁵. Acordul între părți a fost semnat la Paris în luna iulie 1934, fiind încheiat pentru o perioadă de trei ani. La întoarcerea sa din capitala Franței, Victor Slăvescu declara că prin aranjamentele pe care le stabilise “bugetul statului realizează o reducere efectivă de sarcini, pentru serviciul datoriei publice, de 5 miliarde 246 milioane lei./.../Serviciul datoriei publice, inclusiv

⁶³ *La situation économique de la Roumanie et sa capacité de paiement. Memorandum présenté par M. Victor Slăvescu ministre des finances*, București, Monitorul Oficial, Imprimeria Centrală, 1934, p. 51

⁶⁴ „Capacitatea de plată a României”, în “Argus”, anul XXIV, nr.6304/1 aprilie 1934, p. 4

⁶⁵ Victor Slăvescu, „Politica financiară a guvernului”, în “Viitorul”, an XXVII, nr. 7879/ 25 aprilie 1934, p.3

cuponul intern, nu mai reprezintă azi, decât 10, cel mult 12 la sută din totalul bugetului; deci el poate fi suportat fără nici un fel de greutate”⁶⁶.

Încă din aprilie 1934 Victor Slăvescu a anunțat lansarea unui împrumut intern pentru înzestrarea țării, care urma să fie efectuat în două tranșe. Prima tranșă era destinată acoperirii nevoilor statului în materie de apărare a țării, în legătură cu întărirea institutului de emisiune și cu punerea în aplicare a unui plan de redresare economică a statului. A doua tranșă avea drept scop “consolidarea datoriei flotante a Statului sub forme de ordonanțe de plată în suferință, bonuri de tezaur și bonuri de impozite”⁶⁷. La 5 noiembrie 1934, după o amplă propagandă în presă, împrumutul pentru înzestrarea țării a fost lansat. Obligațiunile aveau valoarea nominală de 1 000, 2 000, 5 000 și 20 000 lei și erau purtătoarele unei dobânzi de 4,5 la sută pe an. Împrumutul era emis în lei-aur stabilizați, conform cursului de stabilizare din 7 februarie 1929, urmând ca la restituirea lui să fie lichidat tot în lei-aur stabilizați, oricare ar fi fost cursul la data amortizării ⁶⁸.

Regele Carol al II-lea, printr-o scrisoare deschisă adresată lui Victor Slăvescu, a subscris 4 milioane lei, iar fiul său Mihai, la acea dată Mare Voievod de Alba Iulia, a contribuit cu 3 milioane lei la acest împrumut. Suveranul făcea apel la toți cetățenii pentru “împlinirea nevoilor Țării./.../ Profit de acest prilej ca să fac un călduros apel patriotismului tuturor, îndemnând pe toți locuitorii Țării să dea un neprecupețit concurs pentru ridicarea iubitei noastre Patrii”. În final, Regele îi mulțumea ministrului de finanțe pentru contribuția pe care o adusese la reușita acestei acțiuni ⁶⁹.

⁶⁶ „Declarațiile d-lui ministru Victor Slăvescu”, în “Argus”, an XXIV, nr.6439S/ 3 august 1934, p.1

⁶⁷ “Argus”, an XXIV, nr. 6418/ 1 septembrie 1934, p.1

⁶⁸ “Argus”, an XXIV, nr.6424/ 22 septembrie 1934, p.2 și nr.6461/ 21 octombrie 1934, p.3

⁶⁹ “Argus”, an XXIV, nr 6476/8 noiembrie 1934, p.3

La sfârșitul lunii decembrie 1934, Victor Slăvescu a dat publicității rezultatele împrumutului de înzestrare. Astfel, au fost subscribe 3,74 miliarde lei, o sumă impresionantă pentru acea epocă. Cu această ocazie, ministrul liberal a reamintit scopurile pentru care apelase la această acțiune: să pună la dispoziția tezaurului sumele necesare pentru înzestrare și în același timp să pună în circulație sumele teaurizate, dându-se astfel un impuls activității economice generale. El anunța că sumele provenite din împrumut vor fi folosite astfel: 2 miliarde lei pentru armată, 350 milioane lei pentru agricultură, 220 milioane lei urmau să fie atribuite bisericii, 125 milioane lei pentru sectorul sanitar și 250 milioane lei erau afectați pentru scopuri monetare (achitarea către Banca Națională a României a anumitor operațiuni de trezorerie)⁷⁰.

Activitatea ministrului Victor Slăvescu în fruntea finanțelor a durat până la 1 februarie 1935. Pentru anul 1935 el anunțase măsuri radicale care presupuneau reorganizarea completă a sistemului de impunere, revizuirea taxelor de consumație și a impozitelor indirecte, precum și crearea unor monopoluri la principalele produse de consum. Nu a mai putut pune în practică nimic din toate acestea deoarece, în urma unui conflict pe care l-a avut cu ministrul industriei și comerțului, Ion Manolescu-Strunga, în privința regimului de import-export, și-a prezentat demisia. În notele sale zilnice, Victor Slăvescu nu pomenește nimic despre demisia sa chiar la momentul în care aceasta a avut loc. Partidul Național Liberal i-a mulțumit printr-un comunicat sec, prin care asigura opinia publică de continuarea politicii promovate de fostul ministru de finanțe. Într-o însemnare din 15 iulie 1935, în care redă desfășurarea audienței pe care o avusese la Principele Nicolae, fratele Regelui Carol al II-lea, Slăvescu spune totuși câteva cuvinte despre demisia sa: "...fiind în dezacord de principii cu Manolescu-Strunga și nefiind susținut de nimeni, m-am retras de bunăvoie. Nu puteam să lucrez împotriva convingerilor mele și oricât ar fi de puțin obișnuit la noi în țară ca cineva să părăsească

⁷⁰ "Argus", an XXIV, nr. 6515/23 decembrie 1934, p.3

guvernul pentru convingere, eu am făcut-o, cu toate consecințele ce puteau să urmeze pentru mine”⁷¹.

Carierea politică a lui Victor Slăvescu nu s-a încheiat o dată cu plecarea sa din fruntea Ministerului Finanțelor. Între 1 februarie 1939 și 4 iulie 1940 el a îndeplinit funcția de ministru al înzestrării armatei în șase guverne succesive. Perioada era extrem de grea pentru România, atât din punct de vedere intern, cât și din punct de vedere al situației internaționale. În pofida tuturor eforturilor care au fost făcute, armata română nu se afla, ca nivel de înzestrare, departe de situația în care era la începutul perioadei interbelice. De aceea, având în vedere acțiunile care se desfășurau pe scena internațională înaintea izbucnirii celui de-al doilea război mondial, conducătorii de la București au simțit nevoia înființării unui minister care să se ocupe exclusiv de dotarea armatei. Victor Slăvescu era persoana potrivită pentru a conduce acest departament, având în vedere dubla sa experiență: cea de militar, obținută pe fronturile de luptă din primul război mondial (avea gradul de locotenent-colonel) și cea de economist și fost ministru de finanțe.

În fruntea Ministerului Înzestrării Armatei, Victor Slăvescu a dorit să pună bazele unei puternice industrii naționale de apărare: ”Înapoia unor armate naționale, care luptă pe câmpul de bătaie, se înșiră o a doua armată, a industriei, care procură arme, munițiuni, echipament, mijloace de transport etc. de o însemnătate considerabilă și de a cărei rodnică activitate atârnă, în bună parte, însăși rezultatele obținute de armată pe câmpul de luptă”⁷². Cu toate eforturile pe care le-a depus pentru o bună funcționare a industriei de apărare, confirmate și de unele relatări din al doilea volum al „Notelor și însemnărilor zilnice”, Victor Slăvescu nu a reușit să doteze armata română la un nivel corespunzător, astfel că la izbucnirea celui de-al doilea război mondial și mai ales în vara

⁷¹ Victor Slăvescu, „Note și însemnări zilnice, București”, Editura Enciclopedică, 1996, vol.1, p. 89

⁷² Idem, „Potențialul de război economic și financiar al României”, București, „Coala Superioară de Război, 1937, p.161

anului 1940, România nu a putut face față pericolelor externe și desfășurării de forțe de pe arena internațională. Această situație s-a datorat lipsei de orientare a factorilor de conducere români, care, în pofida semnalelor trase de Marele Stat Major la începutul anilor '30 privind starea dezastruoasă a înzestrării armatei, nu au luat nici un fel de măsuri în acest sens. România nu a putut recupera în doi ani ceea ce potențialii săi adversari, care unii se vor dovedi și reali, acumulasera timp de două decenii⁷³.

În vara anului 1940 Victor Slăvescu s-a retras de pe scena politică, din cauza împrejurărilor speciale pe care le traversa România. El și-a continuat însă munca de la catedră, ca și pe aceea din domeniul bancar, până în anul 1947, când, în urma preluării totale a puterii de către comuniști, a fost îndepărtat din toate funcțiile pe care le deținea.

⁷³ vezi pe larg Valeriu Florin Dobrinescu, "Victor Slăvescu, ministru al înzestrării armatei în Victor Slăvescu 1891-1977", București, Editura Academiei Române, 1993, p.103-108

V. Preocupări privind studiul istoriei gândirii economice

Victor Slăvescu este și unul dintre importanții istorici ai gândirii economice românești. El s-a aplecat cu pasiune și pricepere asupra documentelor de arhivă pentru a scoate la lumină aspecte mai puțin cunoscute din trecutul nostru economic. În demersul pe care l-a întreprins a fost mereu călăuzit de vorbele lui Goethe, care spunea: “istoria unei științe este știința însăși”. La rândul său, profesorul Slăvescu arăta că “Urmărind drumul străbătut de o disciplină de-a lungul vremii, ne este mult mai ușor să-i înțelegem scopul, metodele pe care le folosește și rezultatele pe care le obține”⁷⁴.

Reputatul economist și profesor dorea să aducă la cunoștința publicului trecutul economic al României, pentru că astfel “am putea să pricepem mai bine de unde am început organizarea modernă a economiei noastre naționale./../ Trecutul este totdeauna plin de învățăminte și experiența istorică nu trebuie niciodată disprețuită”⁷⁵. După părerea sa, la început trebuiau scrise cât mai multe studii cu caracter monografic, necesare pentru o viitoare sinteză a istoriei economiei naționale.

Opera sa economică se înscrie pe trei coordonate: istoria economiei naționale și a gândirii economice românești, structura economiei românești și problematica acesteia în prima jumătate a secolului XX – orientare în cadrul căreia sectorul bancar ocupă cel mai important rol – și teoria economică fundamentală.

În 1925, după ce a publicat mai multe lucrări cu caracter economic, Victor Slăvescu a publicat o monografie impresionantă a Băncii Naționale a României, probând un înalt nivel științific și o rigoare documentară demne de invidiat. Monografia „Istoricul Băncii Naționale a României 1880-1924”, elaborată în cadrul programului de cercetări științifice al Institutului Social Român, a

⁷⁴ Victor Slăvescu “Obiect, metodă și doctrină în știința întreprinderilor”, în “Analele economice și statistice”, an IX, nr.11-12/ 1926, p.1

⁷⁵ Idem, “Contribuțiuni la istoria noastră monetară”, în “Analele economice și statistice”, an XXIV, nr.1-3/ 1941, p.1

fost pasul făcut de Slăvescu în direcția completării istoriei noastre economice în general și a sistemului bancar în special. Lucrarea relevă faptul că BNR nu a fost doar o bancă de emisiune a monedei și de control al “circulațiunii” monetare, ci și o instituție financiară care s-a implicat în finanțarea cu capitalurile necesare a industriei românești și s-a preocupat de dezvoltarea comerțului, a serviciilor și a mijloacelor de comunicații. De asemenea, Banca Națională a avut un aport semnificativ în consolidarea sectorului bancar.

Conducerea Băncii Naționale a încercat în perioada interbelică să evite implicațiile politice partizane și să-i confere băncii centrale caracterul de centru de echilibru al economiei românești, aspect amplu evocat de Victor Slăvescu. În această lucrare autorul a făcut o analiză *ex-post* a evoluției acestei instituții, oferind o serie de linii directoare pentru soluționarea unor probleme complexe care preocupau cercurile financiar-bancare ale vremii.

Această lucrare, și astăzi considerată a fi fundamentală în privința istoriei bancare a României, a constituit pentru Victor Slăvescu prilejul evocării figurii strălucite a principalului fondator al băncii de emisiune, Eugeniu Carada, a cărui conduită curajoasă și demnă a admirat-o în primul rând. Amintește astfel de episodul de la începutul veacului trecut când fondatorii Băncii Naționale, în frunte cu Carada, au respins propunerile consorțiilor internaționale de a colabora la constituirea capitalului institutului de emisiune. Referitor la personalitatea lui Eugeniu Carada, Victor Slăvescu nota: “A fost atât de puțin înțeleș și ajutat și atât de mult atacat și micșorat în tot timpul lungii și rodnicii sale vieți; a fost omul cel mai puțin cunoscut contemporanilor săi, refuzându-se cu îndărătnicie oricărei exhibițiuni și respingând cu mândrie dar și cu discrețiune orice situație în care ostentația era totul, iar prilej de muncă creatoare nimic sau prea puțin”.

Profesorul Victor Slăvescu a fost atras de personalitatea lui Eugeniu Carada nu doar din perspectiva convingerilor liberale, ci și din punctul de vedere al problematicii agricole din România. Lucrarea de doctorat a lui Victor Slăvescu a fost dedicată acestui sector economic, predominant în economia românească atât înainte

de primul război mondial, cât și în timpul perioadei interbelice. Remarca astfel rolul jucat de Banca Națională în sprijinul Caselor de Credit Agricol, înființate în 1881, prin acordarea unor credite cu dobânzi mici, în sensul că astfel de operațiuni nu reprezentau activități obișnuite ale băncii de emisiune. Și din acest motiv, Slăvescu era de părere că “activitatea și organizarea Băncii Naționale a României, în primul ei pătrar de veac sunt indisolubil legate de numele și vrednicia lui Eugeniu Carada, care a știut să-i închine toată mintea lui luminată și tot devotamentul lui profund și sincer”⁷⁶.

Victor Slăvescu a fost profund preocupat de descifrarea începuturilor politicii noastre monetare. El s-a simțit atras mai ales de epoca domniei lui Alexandru Ioan Cuza, când, pentru prima dată în istoria noastră, s-a pus problema creării unei monede și a unei bănci naționale: ”Este o epocă de adânci prefaceri și transformări, de mari și pasionate frământări politice și sociale, de lupte și ciocniri violente între curente și tendințe profund deosebite”⁷⁷. De aceea a dedicat o serie de studii unor mari personalități ale perioadei precum: Ion Ghica, Dionisie Pop Marțian, Ion Ionescu de la Brad, Dimitrie A. Sturdza etc.

Din 1937, anul alegerii sale ca membru corespondent al Academiei Române, Victor Slăvescu a început elaborarea monografiilor dedicate vieții și operei marilor economiști români. Nu putea să demareze această laborioasă muncă decât cu precursorii vieții financiare românești, Partenie Cosma și Eugeniu Carada. A continuat cu opera economică a lui Ion Ghica și Petre Mavrogheni, acesta din urmă apreciat de Victor Slăvescu pentru politica financiară și analizele sale bugetare.

Pentru discursul său de la Academia Română, Victor Slăvescu l-a ales pe Dionisie Pop Marțian, de numele căruia se lega, în

⁷⁶ Idem, ”Două centenare: Partenie Cosma și Eugeniu Carada”, în ”Analele economice și statistice”, *an XX, nr.3-5/1937, p.23*

⁷⁷ Idem, ”Viața și opera economistului Alexandru D. Moruzi, 1815-1878”, București, Imprimeria Națională, 1941, p.39

opinia proaspătului academician, “cea dintâi afirmare a unei concepții naționale în materie de politică economică în țara noastră”. În perioada de după 1945, academicianul Slăvescu a lucrat intens, realizând, între altele, o serie de monografii (rămase inedite) despre operele unor iluștri economiști români: Menelas Ghermani, Ion Ionescu de la Brad, Alexandru Vericeanu, A.D. Xenopol, Mihail Seulescu, P.S. Aurelian, Gh. Gh. Cantacuzino, Victor V. Bădulescu și alții.

Rolul istoriei, în viziunea sa, era unul major în explicarea evoluției economice, o mare parte a muncii sale de cercetare fiind orientată către identificarea originii și urmărirea dezvoltării instituțiilor de credit din România. Astfel, istoricul Slăvescu demonstrează că unul dintre principalele obstacole în calea dezvoltării economice până la războiul de independență din 1877 a fost “lipsa unei monete naționale”, sprijinind această afirmație cu dovezi concludente cu privire la haosul monetar existent în Principatele Române.

Majoritatea lucrărilor sale privind istoria noastră economică au fost elaborate în perioada anilor '40. Toate sunt scrise cu o rigurozitate remarcabilă, Victor Slăvescu încercând să-și argumenteze fiecare afirmație cu surse documentare. După eliberarea din închisoarea de la Sighet, studiul în biblioteci și arhive a rămas singura sa preocupare până la sfârșitul vieții (1977), Victor Slăvescu elaborând numeroase studii legate de istoria economică a României, lucrări rămase, din păcate, până astăzi, inedite⁷⁸.

Studiul istoriei și al evoluțiilor instituțiilor de credit i-au permis lui Victor Slăvescu să exploreze și zona teoriei și a fundamentelor economice și financiare, de referință fiind lucrările „Obiect, metodă și doctrină în știința întreprinderilor” (1927), „Tehnica bancară” (1929), „Tratat de bancă”, 2 vol., (1930, 1932) și „Curs

⁷⁸ A se vedea bibliografia lucrărilor lui Victor Slăvescu elaborată de Lucian Nastasă în “Victor Slăvescu 1891-1977”, București, Editura Academiei Române, 1993, p.11-33

de monetă, credit, schimb” (1932). Actualitatea acestor studii se menține și în zilele noastre, demonstrând o deosebită profunzime a analizei și deplina experiență acumulată. Referitor la rolul instituției bancare în viața economică a unei țări, profesorul Slăvescu scria: “Diferitele obiective ale activității unei întreprinderi bancare trebuie puse în legătură cu variatele nevoi ale activității economice. Nu degeaba banca a fost comparată cu inima unui organism către care se concentrează și de la care pornesc toate puterile de viață ale acelui organism.” El notează, de asemenea, că orice instituție bancară se prezintă sub două aspecte: unul tehnic și unul politico-doctrinar.

„Tratatul de bancă” al lui Slăvescu venea să umple un mare gol în literatura de specialitate, fiind practic un ghid sistematic și coerent menit să așeze sistemul bancar pe baze moderne și solide. Referitor la aceste aspecte, Victor Slăvescu scria: “În cadrul vieții economice moderne prin bancă se înțelege acea organizare al cărei obiect este: mijlocirea plăților, acordarea de credite și administrarea de capitaluri în afară de crearea de mijloace legale de plată, prin operațiuni de emisiune de semne monetare ce se fac numai în condițiuni speciale și sub controlul statului”⁷⁹. Astfel, autorul identifica instituțiile bancare cu entitățile ce semnificau, într-o economie modernă, cel mai bine creditul și le clasifica după natura operațiunilor și forma juridică. Victor Slăvescu acorda și o conotație holistică societăților bancare fiind de părere că: “funcțiunea primară a unei întreprinderi bancare este aceea de a promova, prin toate puterile ce îi stau la îndemână, economia națională căreia îi aparține”⁸⁰.

Referindu-se la simptomele unei crize bancare, Slăvescu a făcut o inventariere a acestora, demonstrând că manifestarea lor simultană sau succesivă poate conduce un întreg sistem bancar înspre faliment. În opinia sa, următoarele elemente prefigurau starea de criză financiară: intensificarea cererilor de credit adresate

⁷⁹ Victor Slăvescu, ”Tratat de bancă”, București, Editura Cartea Românească, 1930, vol. I, p.15

⁸⁰ *Ibidem*, p.28

băncii centrale de emisiune; scăderea gradului de lichiditate în sistem; retragerea depozitelor sau disponibilităților în numerar de la băncile suspectate a fi în dificultate; reducerea ofertei de garanții din partea solicitanților de credite; solicitarea transformării creditelor pe termen scurt în credite pe termen lung.

Repercusiunile asupra restului mediului de afaceri erau, de asemenea, vizibile și constau în: reducerea încasărilor la diferite categorii de întreprinderi; volatilitatea prețurilor la unele mărfuri; majorarea dobânzii capitalului; deteriorarea indicatorilor de bursă; creșterea șomajului.

După ce realiza o analiză amănunțită a cauzelor și efectelor unor crize bancare, Victor Slăvescu continua prin a încuraja disponibilitatea băncilor în a acorda credite chiar și în aceste condiții, firește cu accentuarea componentei prudențiale, fiind sceptic față de decizia de a restricționa total creditul, păgubite fiind în primul rând societățile bancare.

Tratatul este un veritabil curs de tehnică bancară, surprinzând prin actualitate și detalii. “Numai cunoscând în amănunțime diferitele operațiuni tehnice întreprinse de o bancă, se va putea înțelege cât de vast este câmpul de intervențiune al acestei categorii de întreprinderi economice și cât de intim legată este banca în general cu toate celelalte câmpuri de activitate economică. Numai analizând operațiunile de bancă putem înțelege înlănțuirea logică a principiilor formulate în legătură cu politica de bancă, ea însăși variabilă după întreprinderile de bancă și putem stabili normele și adevărurile ce alcătuiesc laolaltă doctrina de bancă”⁸¹.

Dintre problemele de certă actualitate, lichiditatea și politica de plasamente ale băncii sunt abordate în tratatul lui Victor Slăvescu. Astfel, “ansamblul de operațiuni pasive, cultivate de o întreprindere de bancă, trebuie să fie armonizat cu ansamblul operațiunilor active”, principala preocupare a băncii din acest

⁸¹ *Ibidem*, p.73

punct de vedere fiind menținerea unui echilibru permanent între cele două categorii de operațiuni.

Politica de plasament era în opinia sa “cheia de boltă a întregii politici de bancă.” Pentru a justifica această afirmație, profesorul Slăvescu a realizat o înlănțuire logică a fluxurilor bănești care caracterizează activitatea economică din perspectivă bancară: “Cu cât capitalurile de exploatare ale unei bănci comerciale rulează mai repede, executând circuitul producției-repartiției – pentru a reintra din nou, în tezaurul băncii, tot sub forma de numerar cu care a ieșit –, cu atât acea întreprindere de credit își asigură o rentabilitate mai mare și are mai puține riscuri de pe urma plasamentului ce face”.

Victor Slăvescu a realizat un corolar al politicii bancare, identificând în acest sens trei principii fundamentale: natura și utilitatea creditului; garantarea creditului; restituirea sau reproducerea creditului. În consecință, banca trebuia, în opinia sa, să promoveze creditele destinate proceselor de producție, orientarea către creditele de consum periclitând sănătatea capitalului împrumutat.

Plecând de la problematica plasamentelor bancare, Victor Slăvescu s-a preocupat și de finanțarea întreprinderilor, inițiativă materializată printr-un curs intitulat „Finanțarea întreprinderilor economice”. Sugerând că acest domeniu a fost prea puțin dezvoltat și studiat, profesorul Slăvescu a încercat în această lucrare să clarifice o serie de aspecte privind conceptul de finanțare a întreprinderii, motivele care determină această activitate și condițiile care justifică procesul de finanțare. Erudit desăvârșit, Victor Slăvescu a parcurs literatura de specialitate consacrată acestui domeniu, dar a adus o notă de reală originalitate, delimitând două categorii de finanțare: ocazională (creditul comercial) și profesională, în contextul proliferării societăților de finanțare – *investment trusts* – dar și al funcționării băncilor și burselor de valori.

Planul de finanțare era în opinia lui Slăvescu punctul cheie al condițiilor de demarare a finanțării unei afaceri: “Fixarea unui plan de finanțare constituie condițiunea esențială ce trebuie îndeplinită

de orice întreprindere economică care reclamă mijloace de lucru. Nu se poate concepe întreprindere serioasă care să fie în măsură a-și atinge scopul urmărit, fără să-și fi alcătuit mai dinainte un plan de lucru dublat de un plan de finanțare fixat până în cele mai amănunțite detalii”⁸².

Victor Slăvescu a făcut distincție între finanțarea proprie și finanțarea străină, însă, referindu-se la gradul de îndatorare și independență financiară a întreprinderii, afirma: “O întreprindere trebuie să păstreze o anumită proporție între capitalul străin și capitalul propriu. Capitalul propriu trebuie să găsească o primă întrebuintare în investițiuni de durată mai lungă, dat fiind că durata lui îndelungată în întreprindere corespunde duratei tot atât de îndelungate a acestor elemente de avere”⁸³. Capitalul propriu nu asigură doar continuitatea întreprinderii, ci și garanția pentru capitalul străin, atras din rațiunea de maximizare a beneficiilor. De asemenea, el considera că planul de finanțare nu este suficient, atâta vreme cât nu este însoțit de un plan de rentabilitate adecvat.

În strânsă legătură cu finanțarea întreprinderilor economice se afla și finanțarea consumului, pe care Victor Slăvescu o considera stimulată prin vânzarea pe credit sau cu plata în rate. Argumentul principal în sprijinul acestei opinii era sporirea, prin creditele acordate, a capacității de cumpărare a pieței interne, stimulând astfel producția. “În felul acesta – accentua el - debușeul întreprinderii de producție se lărgeste, ușurând astfel raționalizarea producției ce tinde a ieftini cât mai mult produsele prin fabricarea lor în cantități mari și prin urmare cu cât mai puține cheltuieli”⁸⁴.

Cursul său de monedă, credit și schimb este comparabil, în opinia monografilor Vasile Cocriș și Vasile Isan, cu cele ale cunoscuților autori monetariști francezi Baudin și Nogaro, con-

⁸² Victor Slăvescu, ”Finanțarea întreprinderilor economice”, în “*Analele economice și statistice*”, anul X, nr. 3-4/ 1927, p.20

⁸³ *Ibidem*, p.25

⁸⁴ Victor Slăvescu, ”Finanțarea consumațiunii”, în “*Buletinul Institutului Economic Românesc*”, anul VII, nr. 5-6/1927, p.6

temporani cu profesorul Slăvescu. Nici nu putea fi altfel dacă avem în vedere că Victor Slăvescu era, indiscutabil, un bun cunoscător al circulației monetare și al evoluțiilor sistemelor monetare europene. “Moneta – scria Slăvescu – este tot atât de necesară schimbului de bunuri și servicii economice, pe cât este de necesar graiul pentru înțelegerea oamenilor între ei”.

În lucrarea „Curs de monetă, credit, schimb”, Victor Slăvescu se dovedește a fi un adept al teoriei cantitative a banilor, moneda fiind un bun cu caracteristici speciale “întrebuințat în vederea atingerii unui scop determinat”, ea nefiind un scop în sine. Slăvescu atribuia monedei cinci funcții. Prima dintre ele este aceea de instrument al schimbului economic (instrument de transfer al valorilor). Pentru a argumenta acest raționament, Victor Slăvescu nota: “Tot progresul economic al omenirii se rezumă pe ușurința de schimb a bunurilor și serviciilor, iar această ușurință se datorește în covârșitoare măsură tocmai intervențiilor monetei”. Cea de-a doua era cea de instrument de măsurare a valorii bunurilor schimbate, făcând referire în acest sens la “invariabilitatea de valoare” a oricărui etalon monetar. A treia ipostază a monedei era cea de instrument de plată, iar următoarea cea de instrument de păstrare și teaurizare a valorilor. Pe această linie, Slăvescu nota: “Cu cât o țară și populația ei se găsește la un nivel mai inferior de cultură și civilizație, cu atât această funcțiune a monetei de a servi la teaurizarea valorilor este mai răspândită”. Cea de-a cincea funcție a monedei era aceea de bază a creditului.

Începutul secolului XX a marcat amplificarea expansiunii piețelor, intensificarea tranzacțiilor comerciale și financiare pe suprafețe geografice din ce în ce mai extinse, ceea ce a condus la majorarea fluxurilor monetare. În acest context, moneda a suferit mai multe modificări, dintre care dematerializarea ei a luat un avânt considerabil. Victor Slăvescu era firește în contact cu noutățile privind expansiunea monedei scripturale, implicându-se în aceasta cu aceeași dăruire ca și în celelalte proiecte ale sale. În plus, activitatea de bancher și cea de finanțist îi permiteau nu doar înțelegerea mecanismelor moderne, ci și aplicarea și explicarea lor.

Astfel, în studiul intitulat „Despre moneda scripturală”, el încerca să explice legătura dintre moneda efectivă și cea de cont și să impună o conduită care să guverneze activitatea bancară din acest domeniu: “De obicei moneda scripturală mijlocește tranșacțiunile de o însemnătate mai mare, ce se desfășoară în câmpul producției și circulației economice”⁸⁵.

Pentru explicarea procesului de dematerializare a monedei, Slăvescu demonstrează că moneda scripturală avea la bază creditul, iar banca comercială era emitentă a acesteia, după cum banca de emisiune îndeplinea această funcție prin emiterea biletului de bancă. Distincția dintre ele, în opinia lui Slăvescu, constă în faptul că încrederea în moneda scripturală se explica prin prestigiul și autoritatea de care se bucura banca de depozite și nu prin reglementarea ei din partea statului.

Referindu-se la procesul de creație monetară, Slăvescu scria: “Când moneda scripturală funcționează pe temeiul unui depozit de bancă preexistent, nu poate fi vorba de o creație de monedă, căci moneda scripturală nu este decât reprezentarea altei monede (metalice sau de hârtie)/.../ Moneda scripturală creată în astfel de condiții este un semn monetar reprezentativ. Ar putea fi asimilat cu biletul de bancă cu acoperire integrală în aur și convertibil oricând în aur”⁸⁶.

⁸⁵ Idem, “Despre moneda scripturală”, în “Independența economică”, anul XXV, nr. 1-3/1942, p.22

⁸⁶ *Ibidem*, p. 9

VI. Personalitatea lui Victor Slăvescu

Într-unul dintre studiile sale, apărut în anul 1941, Victor Slăvescu spunea: “Nu se poate judeca valoarea unui om și nu se poate aprecia conținutul unei opere științifice, mai ales în domeniul social-economic și politic, decât dacă se au în vedere împrejurările politice în care a trăit, a gândit și s-a manifestat, cum și factorii hotărâtori care au putut exercita anumite înrâuriri atât asupra omului, cât și asupra operei”⁸⁷.

Notele și însemnările zilnice ale profesorului Slăvescu trădează multe alte nemulțumiri ale acestuia, pe lângă cele din plan politic. Îl nemulțumea mediocritatea majorității studenților de la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București. Îl nemulțumea fuga de răspundere și mentalitatea slugarnică a funcționarilor din ministere. Dar l-au nemulțumit chiar și profesorii săi de economie din Franța, în primul an de facultate, determinându-l să plece în Germania, în căutarea unor maeștri de la care să poată acumula cât mai multe cunoștințe.

Această perpetuă stare de nemulțumire este însă extrem de constructivă pentru un perfecționist, cu personalitate puternică și caracter integru. Mereu nemulțumit de situația prezentă, Victor Slăvescu a luptat pentru a îndrepta lucrurile, pentru a schimba oamenii, pentru a pune pe picioare economia, pentru a impune reguli și principii moderne în toate domeniile în care putea avea un cuvânt de spus. Nu a câștigat toate bătăliile, dar nu a renunțat niciodată la războiul său nobil și neobosit pentru a-și pune întreaga capacitate intelectuală în slujba țării.

O nemulțumire care l-a marcat a fost legată și de Banca Națională a României. Reputat expert financiar și posesor al unei viziuni asupra mersului economiei naționale, Slăvescu s-a considerat un candidat îndreptățit la postul de guvernator al BNR.

⁸⁷ Idem, “Viața și opera economistului Alexandru D. Moruzi, 1815-1878”, București, Imprimeria Națională, 1941, p. 39

Nu i-a fost însă dat să conducă destinele acestei instituții. Politicienii au făcut o altă alegere, nu cea mai inspirată în opinia lui. A trecut cu greu peste această neîmplinire, nu din vanitate, ci pentru că era convins că de pe această poziție ar fi putut să realizeze multe lucruri importante pentru țară.

Cu toate acestea, observațiile lui Victor Slăvescu privind organizarea, administrarea și conducerea unei bănci de emisiune au fost constructive. Sarcina de a pune bazele unei instituții de asemenea anvergură nu era ușoară, iar Victor Slăvescu a reliefat lipsa unui personal cu pregătire bancară și a unei rețele bancare pe tot cuprinsul țării, care ar fi facilitat funcționarea creditului pentru promovarea unei activități economice prospere. De asemenea, a sesizat dificultățile întâmpinate de publicul larg în utilizarea instrumentelor financiare (cambia, spre exemplu) și în respectarea termenelor unor contracte.

La Societatea Națională de Credit Industrial, unde a fost numit director la doar 32 de ani, a promovat permanent interesele statului român și *fair play*-ul în relațiile cu partenerii străini. Totodată, s-a străduit să fie imun la presiuni, intrigi și intervenții pentru acordarea de credite, declarând de la bun început că nu va permite susținerea de către instituția sa a unor “șandramale și creațiuni hibride” sau a unor persoane compromise moral.

Ca subsecretar de stat la ministerul de finanțe în Guvernul I.G.Duca și ministru al acestui portofoliu în Guvernul Tătărescu, Victor Slăvescu a trăit un acut sentiment de insatisfacție, deoarece, constata el cu amărăciune, “se trag sfori” și “schimbăm politica de la o zi la alta”. Nu s-a putut împăca sub nici o formă cu primordialitatea intereselor partinice sau personale în fața celor ale țării și națiunii.

Consecvența și fermitatea în apărarea convingerilor sale economice l-au transformat într-o personalitate de excepție pe o scenă politică pe care mobilitatea și oportunismul erau mult mai bine reprezentate. În toate funcțiile pe care le-a deținut, marele profesor s-a remarcat prin corectitudine dusă până la extrem,

excesivă după opinia unora, refuzând să accepte compromisuri și concesiile pe care alții le făceau fără scrupule.

Opera lui Victor Slăvescu nu s-a bucurat de recunoașterea de care au avut parte mulți dintre contemporanii săi, reticența cu care a fost descrisă contribuția sa la gândirea economică națională având mai multe explicații. Profesorul Slăvescu și-a păstrat verticalitatea și crezul liberal, deși a fost martorul dezastrului economic și politic al acestui neam după cel de-al doilea război mondial. Abordarea personalității și operei lui Victor Slăvescu este pentru mulți o reală provocare, datorită pe de o parte dimensiunii ample a operei sale și profunzimii ideilor exprimate, iar pe de altă parte moralei superioare care l-a caracterizat.

“Eu sunt profesor și nu pot susține un lucru la catedră și alt lucru pe banca ministerială”. Astfel explica Victor Slăvescu problema de conștiință care l-a determinat să demisioneze din Guvernul Tătărescu. Acest gest de onoare, mai puțin obișnuit în mediile politice ale vremii, consemnat la 1 februarie 1935, pune în lumină probitatea profesională și morală a acestui mare economist.

Începându-și activitatea profesională și științifică în anii neutralității, Victor Slăvescu și-a încheiat-o cu un sfert de veac înainte de a se isprăvi secolul al XX-lea. A trăit două războaie mondiale și a avut șansa de a participa activ la construirea României Mari. A fost, de asemenea, martorul instalării puterii comuniste și al dezastrului politic, social și economic pe care țara l-a trăit după acest moment. Datorită îndelungatei perioade de profunde transformări pe care a trăit-o, este dificil ca personalitatea excepțională a lui Victor Slăvescu să fie descrisă în doar câteva zeci de pagini. Desigur, rămâne de făcut mai mult și mai bine și în valorificarea gândirii și acțiunii profesorului Slăvescu. Având în față un asemenea om, de desăvârșit profesionalism și de înaltă rectitudine morală, poate cea mai potrivită caracterizare a fost făcută de Gheorghe Tătărescu, după ce Victor Slăvescu a demisionat din echipa guvernamentală, în februarie 1935: “prea profesor, prea ortodox”.